

ISKRA

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA TOVARNE »ISKRA« – KRANJ

2

LETNIK III.

1957

ISKRA

glasilo delovnega

kolektiva

tovarne elektrotehničnih

in finomehaničnih

izdelkov

»Iskra« Kranj

1957

št. 2

marec

Izdaja:

Upravni odbor

Ureja:

Uredniški odbor

Odgovorni urednik:

Tone Dovjak

Zlato polje, Kranj

Naslov uredništva:

Tovarna »Iskra«

Gorenja Sava 6

telefon 231 do 234

(interna 425)

Oprema:

Danica Zgonc

Naslovna slika:

V telefonski
centrali

Klišaje izdelala:

klišarna »Gorenjski tisk«

Kranj

Tisk:

»Gorenjski tisk«

Kranj

Naklada:

2900 izvodov

VSEBINA

- 8. marec — mednarodni praznik žena
- Dejavnost izvršnega odbora naše sindikalne podružnice — Metod Rotar
- Kako pripraviti zasedanje DS?
- Tok in čas — Riko Poženel
- Prvo sodelovanje Iskre pri izdelavi jugoslov. standardov — SiS
- Izdaja in uporaba zaščitnih sredstev in delovnih oblek — Boris Kryštufek
- Koncertni abonma
- Žena v naši proizvodnji
- Finančna sredstva podjetja — dipl. oec. Janko Kralj
- Kam izvažamo? — Stane Istenič
- Zaščita delovne žene — dr. Bogdan Tekavčič
- Žena in telesna vzgoja — Bogdan Napokoj
- Šah — fb
- Vse po modi! — vic
- Zanimivosti iz tehnike
- Naročite knjige Prešernove družbe!

Ob letošnjem 8. marcu

Že sedeminštirideset let praznujemo 8. marec kot mednarodni dan žena. Leta 1910 je II. Mednarodna konferenca socialističnih žena izbrala ta dan v spomin na velike demonstracije ameriških socialistov — 8. marca 1909 — na katerih so zahtevali volilno pravico tudi za žene, za vsakoletni praznik delovnih žena vseh petih celin sveta.

8. marec je torej borbeni praznik, ki kliče in drami vse zatirane žene sveta na boj proti nasilju in izkoriščanju, za politično in gospodarsko enakopravnost žena, za mir in napredek na svetu.

Naše žene so po ustavi in obstoječih zakonih že dosegle enakopravnost z moškimi, vendar pa je do popolne enakopravnosti še dolga pot. Sicer so naše žene zaposlene v vseh panogah našega gospodarstva in za enako delo prejemajo enako plačilo kot moški, vendar pa je v precejšnjem številu žena še dovolj stare miselnosti, ki jim brani, da bi bile tudi v javnem in političnem življenju enakopravne, da bi kot take obravnavale vsa aktualna vprašanja našega političnega in gospodarskega življenja. Na take težave naletimo vedno pred volitvami v organe delavskega samoupravljanja ali v odbore sindikalne podružnice, ko žene nerade kandidirajo. Stara miselnost, da je žena samo za doma, jim zapira pot k samoizobraževanju, k delu v družbenih organizacijah, k delu v organih delavskega samoupravljanja, kjer se njihovo delo pogreša, kar občutimo vsi, ki nam je mar napredek podjetja in naše skupnosti. Seveda pa je tako sodelovanje žena otežkočeno, saj vemo, da je položaj delovne žene pri nas še vedno zelo težak. Po večini mora poleg službe skrbeti za dom, družino, zato je prav, da tem ženam — materam na tem mestu izrazimo priznanje za njihovo težko in odgovorno nalogo gospodinje, vzgojiteljice in zaposlene žene. In v tem njihovem delu jim želimo vsestranski napredek in jim iskreno čestitamo k prazniku.

UREDNIŠTVO

Dejavnost izvršnega odbora naše sindikalne podružnice

Masovni sestanki pred zasedanji DS — II. seminar delavske šole — kam bomo šli letos na izlete — katere prireditve bomo obiskali — ali bomo uspeli deliti tudi pri nas topli obrok hrane — vzajemna pomoč je pričela 15. februarja z rednim delom — novi predsednik stanovanjske komisije.

Novi izvršni odbor naše sindikalne podružnice je že v celoti pristopil k izvrševanju sklepov zadnjega občnega zbora sindikalne organizacije naše ga podjetja. V samem sistemu dela so bile izvršene nekatere spremembe, kar je delno razvidno tudi iz objave o poslovanju v pretekli številki našega glasila.

Za razna področja je izvršni odbor formiral posebne komisije, katerih naloga je, da kot posvetovalni organi pripravljajo gradivo za zasedanje izvršnega odbora in podrobneje analizirajo posamezne probleme v podjetju. Tako ima: gospodarsko komisijo, komisijo za tarifna vprašanja, komisijo za kulturno - prosvetno dejavnost, komisijo za vzgojo članstva, komisijo za športno dejavnost in posebno komisijo za socialno zaščito. Vse te komisije pripravljajo program svojega dela na podlagi danih smernic izvršnega odbora.

Na tretji redni seji izvršnega odbora, kateri so prisostvovali tudi predsedniki sindikalnih pododborov, so nekatere komisije že podale svoja poročila. Razen tega je izvršni odbor tudi izven komisij obravnaval nekatera važna vprašanja. V namenu, da s tem seznanimo vse naše članstvo, navajamo kratko poročilo s te seje.

Izvršni odbor je razpravljal o sodelovanju kolektiva pred zasedanji DS in o obveščanju kolektiva o sklepih DS. O tem je izvršni odbor razpravljal na predlog predsednika DS in na podlagi poročila, ki ga je v imenu komisije za organizacijska vprašanja organov samoupravljanja podal tovariš Vehovec. Iz poročila in razprave je bilo razvidno, da sodelovanje kolektiva pred zasedanji DS ni zadostno. Sedanji način ne omogoča članom DS formiranja skupnih stališč volivcev — članov kolektiva iz posamezne volilne enote. Prav tako tudi vsi dosedanji načini obveščanja kolektiva o delu delavskega sveta niso dali zadovoljivih rezultatov. Po obširni razpravi je izvršni odbor sklenil za v prihodnje:

a) Pred vsakim zasedanjem delavskega sveta se organizirajo po sindikalnih odborih masovni sestanki s člani kolektiva. Take sestanke bodo sklicevali predsedniki sindikalnih odborov, poročevalci pa bodo člani delavskega sveta. Ti sestanki se bodo izvajali po posameznih skupinah z ozirom

na posebnosti poedinih delavnic in oddelkov. V načelu naj se prakticira, da se ti sestanki sklicujejo po delu. Vsi sindikalni odbori pa morajo biti pravočasno obveščeni o predstojećem zasedanju delavskega sveta in seveda tudi pravočasno seznanjeni z dnevnim redom in gradivom za zasedanje. Namen teh sestankov je, da člani kolektiva dobijo polno možnost izražanja svojih mnenj k predlogom upravnega odbora in drugih organov podjetja.

b) Naše glasilo naj redno mesečno poroča o delu delavskega sveta, kakor tudi upravnega odbora.

Komisija za vzgojo članstva je predlagala organizacijo drugega seminarja delavske šole. Izvršni odbor je predlog sprejel in sklenil, da se v mesecu marcu izvede drugi seminar naše delavske šole na isti osnovi in organizaciji kot lani, s tem, da bo seminar obsegal skupaj pet predavanj in sicer so bile sprejete naslednje teme:

1. Osnovni ekonomski pojmi.
2. Naša gospodarska politika.
3. Komericalna politika.
4. Odnos podrejenih do nadrejenih in obratno.
5. Zunanjepolitični pregled.

Izvršni odbor si bo prizadeval, da tudi letos angažira kvalitetne predavatelje, zato že sedaj vabimo vse članstvo k čim večji udeležbi.

Posebno živahna je bila razprava po poročilu komisije za kulturno - prosvetno dejavnost, ki ga je podal predsednik komisije tov. Dežman. Ta komisija res predvideva vrsto ukrepov, ki jih nekateri nazivajo skrb za boljše počutje. Naj sporočimo, kaj vse pripravlja ta komisija:

a) Izdelala je plan izletov, ki bi se izvajali pod okriljem Društva prijateljev prirode, katerega sekcija obstoji tudi v našem podjetju. Komisija predvideva devet izletov in sicer v tele kraje:

1. izlet: Ogled dela Štarejske.
2. izlet: Ogled Notranjske — obisk Cankarjevega rojstnega kraja Vrhniko — Cankarjev muzej — Sv. Trojica. Cerkniško jezero in njegove znamenitosti.
3. izlet: Ogled Postojnske jame, Predjamskega gradu in okolice, Vipavske doline oziroma II. varianta: Škocjanska jama in okolica. *
4. izlet: Ogled doma pisatelja Ivana Tavčarja na Visokem. Obisk bolnice „Franja“ — Cerkno, Goriška brda.

5. izlet: Ogled Kamnika, Sadnikarjev muzej, Mali grad. Ogled znanega Sovanovega parka pri Homcu.

6. izlet: Piknik na Puterhofu.

7. izlet: Naš gorenjski kot — Tržič, Draga pri Begunjah, grad Kamen itd.

8. izlet: Ogled Dolenjske in njene zanimivosti — Jurčičev rojstni kraj.

9. izlet: Ogled Dolenjske — vzhodni del.

Izvršni odbor je v načelu sprejel predlog komisije glede izletov in ob sodelovanju z upravo podjetja upamo, da bomo te lahko izvedli. Podrobni pogoji bodo naknadno določeni in sporočeni vsem sindikalnim odborom.

b) V gledališču smo tudi letos in ostanemo še vnaprej redni gostje. Razen obiska vseh predstav Prešernovega gledališča predvideva program komisije še obiske dveh predstav DPD Svoboda - center. Zatem ogled predstav Mestnega gledališča Ljubljana in pa gostovanje ljubljanske opere, ki bo to pot prvič v Kranju v organizaciji naše sindikalne podružnice.

Tudi na glasbeno vzgojo misli komisija in predvideva udeležbo naših članov na štirih koncertih, ki jih organizira podružnica koncertne poslovalnice v Kranju.

Poročilo je izvršni odbor sprejel in naročil komisiji, da v okviru razpoložljivih sredstev izvede svoj program.

Tovariš Dežman je sprožil ob tej priliki tudi interesantno vprašanje filmske vzgoje naše mladine. Predlagal je ustanovitev posebnega krožka, kjer naj bi se mladi ljudje, ki jih film zanima, in teh je veliko, zbirali. Naloga tega krožka bi bila spoznavati mladino s filmsko tehniko in drugimi veščinami, ki so v zvezi s filmom. Ta predlog je bil sprejet s priporočilom, da se ustanovitev tega krožka izvede v sporazumu z mladinsko organizacijo podjetja.

Poročilo komisije za socialno zaščito je bilo predmet najdaljše razprave. Njen predsednik tov. Rink je poročal:

1. Problem delovnih oblek je bil končno veljavno rešen tako, da sedaj že obstoji možnost zamenjave oblek. Tudi za v prihodnje je v načelu urejeno vprašanje nabave, plačevanje in zamenjava delovnih oblek.

2. Komisija za socialno zaščito je po naročilu izvršnega odbora pretresala možnost uvedbe toplega obroka hrane. Okrog tega je bilo mnogo predlogov, končno se je izvršni odbor zedinil, da je najprej potrebno rešiti dve osnovni vprašanji:

a) podaljšanje odmora za 15 minut, t. j. na skupno 30 minut;

b) tehnične možnosti za brezplačno organizacijo razdeljevanja obrokov po vsej tovarni.

Do prihodnje se je komisija proučila s pristojnimi organi podjetja zlasti ti dve vprašanji in si po

potrebi ogledala organizacijo razdeljevanja toplega obroka hrane pri Tovarni emajlirane posode v Celju. Izvršni odbor v celoti podpira predloge komisije in če bo dovolj razumevanja z vseh strani, potem lahko računamo, da bo kmalu prišlo tudi do praktičnih ukrepov.

Po poročilu komisije je bilo obravnavano tudi vprašanje razdeljevanja mleka, zatem sodelovanje v komisiji za dopuste. Razpravljalo se je tudi o imenovanju novega predsednika stanovanjske komisije našega podjetja. Po pooblastilu izvršnega odbora je sekretariat naknadno predlagal upravnemu odboru podjetja za predsednika stanovanjske komisije tov. **Pavliča Jožeta**, delavca v skladišču I. delavnice.

Tudi letos bomo priče živahni športni dejavnosti v našem kolektivu, vsaj tako je poročala na seji izvršnega odbora športna komisija. Izvršni odbor je na tej seji odobril okvirne dotacije iz svojega proračuna za delo naslednjih sekcij: nogomet, smučanje, sankanje, odbojka, strelska družina, kegljanje, namizni tenis, šah, atletika in telovadba. Skupaj je predvideno v te namene za vse sekcije 205.000 din.

Upamo, da bodo vremenske prilike še to zimo omogočile izvedbo sankarskega in smučarskega prvenstva. Izvršni odbor zlasti želi, da se v vse sekcije vključi čim več naše mladine.

V nadaljevanju se je poročal predsednik upravnega odbora vzajemne pomoči tov. Burmas. Po skoraj enoletnih pripravah smo končno formirali sklad vzajemne pomoči. Upravni odbor sklada je poročal, da se je konstituiral in izvedel vse potrebne priprave za začetek poslovanja, ki je predvideno za 15. februar.

Izvršni odbor je poročilo upravnega odbora v celoti sprejel in priporočil sindikalnim odborom najožje sodelovanje z upravnim odborom sklada.

Za začetek poslovanja je odobreno delno nakazilo 200.000 din po sklepu zadnjega občnega zbora.

Ob zaključku se je razpravljalo še o gradnji sindikalnega doma v Kranju, po poročilu predsednika gradbenega odbora tov. Benčiča. Izvršni odbor je poročilo sprejel in sklenil:

1. Predlagati upravnemu odboru podjetja, da se iz sklada za prosto razpolaganje dotira gradbenemu odboru znesek 1.500.000 din kot prispevek našega podjetja k dograditvi sindikalnega doma.

2. Da izvršni odbor iz svojih sredstev v isti namen prispeva 50.000 din.

Izvršni odbor je na tej seji odobril tudi več podpor in zavzel stališče k nekaterim odločbam o disciplinskem kaznovanju.

Iz navedenega je razvidna široka dejavnost izvršnega odbora, ki pa bo imel uspeh le ob sodelovanju vsega članstva, zato tudi to priliko izkoristimo za povabilo vsem k sodelovanju.

KAKO PRIPRAVITI zasedanje delavskega sveta

To zelo zanimivo in aktualno vprašanje ni novo, saj se o njem v podjetju že precej časa razpravlja. Vsekozi se je pojavljalo kot logična posledica prizadevanj, da zasedanja delavskega sveta postanejo čim uspešnejša z željo, da bi na zasedanjih prišlo do koristne in vsestranske analize in razprave o posameznih problemih gospodarskega in družbenega značaja, ki jih je v podjetju, kakršno je naše, vedno na pretek.

Ko iz leta v leto ocenjujemo delo naših organov samoupravljanja, prihajamo do zaključkov, da je bil storjen določen napredek v smeri uveljavljanja teh organov, posebno še kar se tiče obravnavanja posameznih vprašanj, ki spadajo v operativno vodenje podjetja. Tej ugotovitvi pa lahko prištejemo še eno, ki se nanaša na pomanjkljivo obveščanje delovnega kolektiva o sklepih in delu samoupravnih organov, na sodelovanje članov delavskega sveta na samih zasedanjih in pa končno, — kar je vsekakor precejšnjega pomena za uspešno delo delavskega sveta, — na premajhno sodelovanje kolektiva v pripravah za zasedanje. Še pred kratkim smo se intenzivno ukvarjali z vprašanjem, kako posredovati delovnemu kolektivu vse, kar se na zasedanjih dogaja in o čemer se sklepa. Še posebno zaradi tega, ker se je večkrat dogajalo, da so bili sklepi delavskega sveta ali upravnega odbora netočno prenešeni in komentirani, kar je vnašalo med člane kolektiva nejasnost, v nekaterih slučajih tudi nepotrebno razburjenje.

Delavski svet je na predlog svoje komisije za organizacijska vprašanja že sprejel ustrezne sklepe, ki urejajo obveščanje članov našega kolektiva o sklepih in o dogajanju na zasedanjih samih. Poleg sestankov, bodisi proizvodnih ali sklicanih v ta namen, ima koristen namen tudi naše glasilo, ki bo odslej redno izhajalo. V glasilu bomo objavljali poročila iz zasedanja delavskega sveta, o delu ostalih organizacij in društev v podjetju.

Toda, vrnimo se na temo. Vprašanje, ki ga zastavljamo, le ni tako preprosto, kot je morda jasno postavljeno. Deloma zato, ker imamo v tem le pretežno tehnično administrativne izkušnje, pa tudi zato, ker s tem vprašanjem posegamo v eno še ne uveljavljenih oblik sodelovanja delovnega kolektiva z delavskim svetom podjetja. Morda bo kdo izražal pomisleke, da gre tu predvsem za organizacijsko plat, za organizacijski problem, ki se mora rešiti v okviru delavskega sveta samega, nekdo je morda mnenja, da je potrebno pravočasno objaviti samo dnevni red zasedanja, tretji, da se mora gradivo za zasedanje obdelati samo s člani delavskega sveta itd. Skratka, mnenj je mnogo in različna so. Dejstvo je, da vsako mnenje vsebuje določene pozitivne elemente, toda v glavnem ugotavljamo, da gre pri tem za ukrepe administrativnega značaja. Ni dvoma, da smo doslej precej uspeli kar se tiče pravočasne priprave gradiva za zasedanje, pravočasnega obveščanja članov delavskega sveta o problemih, ki jih vsebuje dnevni red zasedanja. To omogoča, da se člani delavskega sveta lahko pravočasno spoznajo z gradivom in se pripravijo na razpravo. Koristna oblika proučevanja vprašanj, ki so postavljena na dnevni red zasedanja, so sestanki grup članov delavskega sveta. Snov za zasedanja pa se v tem slučaju obravnava le v ozkem krogu ljudi, dočim bi bilo treba tako razpravo postaviti na širšo osnovo. Ni dvoma, da delavski svet in upravni odbor obravnavata vprašanja, ki zanimajo celotni kolektiv, posebno še, če se razpravlja o gospodarjenju v podjetju, sprejemanju tarifnih in premijskih pravilnikov, o novih investicijah itd. O teh vprašanjih se razpravlja le na delavskem svetu, čeprav bi bilo prav, da bi pred zasedanjem o tem spregovorili tudi člani kolektiva. Večkrat slišimo pripombe, da se vse stvari rešujejo samo »zgoraj«, mnogi se pritožujejo, da ničesar ne vedo, o čem in kako se sklepa, itd. S tem, da bi se organizirala širša razprava o zadevah, ki jih delavski svet namerava obravnavati, bi izpopolnili pomanjkljivost, ki jo imajo sestanki grup članov delavskega sveta. Take razprave naj bi se organizirale po oddelkih, a njihov organizator naj bi bila sindikalna organizacija. Ti razgovori s člani kolektiva bi koristili tudi članom delavskega sveta, ker bi spoznali in videli, kaj o teh vprašanjih mislijo tudi ostali člani delovnega kolektiva. To bi se vsekakor tudi pozitivno odrazilo na zasedanju delavskega sveta, ker bi bila razprava bolj konkretna, živahnejša in bolj neposredna.

Riko Požanel

Tak in čas

Zgodovina ur je ravno tako stara in dalekosežna kot kulturna zgodovina človeštva. Ta tajinstvena prispodoba tik-takajočega človeškega srca je najbrihtnejše glave vseh časov potegnila v svoj tir. Gotovo ni bil noben tehnični problem tako zanimiv, s tako iznajdljivostjo in skrbnostjo izdelan, kot je današnje stanje časovne merilne tehnike s preciznimi merilnimi napravami časa, ki zaznamujejo gibanje nebesnih teles. Merjenje časa obstoji iz štetja periodično enakomerno ponavljajočih se pojavov na zvezdnem nebu, kot stanje sonca, zvezd in posameznih faz lune, to so splošno vidljivi pojavi odvijanja časa in velikanskega ponavljanja period. Manjše naravne enote so povratek

dneva in noči, druge večje lunine spremembe ali tedni; naslednje višje enote periodično ponavljajoče se polne lune ali meseci; nato pridejo na vrsto letni časi s svojimi značilnimi znaki, kot je enakonočje itd. ali pa stanje zvezd na horizontu in končno časovno razdobje redno se ponavljajoče pomladi in obnova narave — leto.

Proti prejšnji razdelitvi dneva v dve polovici, to je 12 ur dneva in 12 ur noči, kar je še danes na naših urah, so pred nedavnim uvedli razdelitev dneva na 24 ur, ki ima s 60 minutami na uro in 60 sekundami v minuti skupaj 86.400 sekund. Standardni čas, merjen z urno napravo v zvezdarnah, se dnevno korigira napram zvezdnemu času.

Zvezdni čas ali dan pa je časovno razdobje med dvema zaporedno sledečima prehodom iste zvezde skozi nitni križ trdno fiksnega daljnogleda odnosno teleskopa. To je danes že tako avtomatizirano, da v tem momentu padejo žarki izbrane zvezde na fotocelico, ki da časovni signal zvezdarni, ta pa potem telefonsko, telegrafsko ali preko radia koristnikom.

Potreba po točnem času je v zadnjih desetletjih z razvojem tehnike in mehanizacije tako narasla, da si ne moremo zamisliti nobenega dela več brez točno kontroliranega časa.

Iz te potrebe se je porodila nova veja telekomunikacij odnosno šibkega toka, ki je ni mogoče spregledati v prometnem življenju našega časa. Zato je nastala potreba po uvedbi tega artikla v naš proizvodni program. Izgledi za plasman električnih urnih naprav so ogromni, ne samo pri nas, kjer praktično ni še skoraj nič storjenega, če pomislimo samo na potrebe železnic, mest, pošte, industrije, ustanov, šol itd., pač pa tudi v državah, v katere dosedaj izvažamo naše proizvode.

ELEKTRIČNE URE

Navadne ure na vzmet ali utež imajo to slabo lastnost, da jih je treba od časa do časa navijati. Če je le ena taka ura, to ni problem in vendar se včasih zgodi, da ura obstane, ker ni navita. Zato se je pojavila potreba po avtomatskem električnem navijanju. Tako smo dobili ure z elektrificiranim pogonom. Imamo več vrst in načinov pogona, v glavnem pa delimo električne ure v sledeče grupe:

- a) električne ure samice,
- b) električne urne naprave z matično — glavno uro in stranskimi urami.
- a) Električne ure samice pa delimo še po načinu pogona:
 1. sinhronne ure,
 2. frekvenčne ure samice,
 3. frekvenčne matične ure,
 4. male baterijske ure,
 5. ure za univerzalni tok.

KAJ SMO OD TEGA VZELI V NAŠO PROIZVODNJO IN ZAKAJ?

Ura je že po svoji zasnovi izpostavljena kritiki, zato se od nje zahteva čim večja točnost in preciznost.

Izdelovati je torej potrebno take ure, ki bodo imele najmanj odstopanja od točnosti in tudi čimvečjo obratno sigurnost. Ure samice pa imajo za naše razmere precej težke pogoje.

1. Sinhronne ure so v principu otrok jakega toka. Njih pogon je isti kot pri sinhronem motorju in je število obratov kotve

odvisno od frekvence izmeničnega toka, na katerega uro priključimo. S tem pa je točnost ure že nesigurna in nezanesljiva.

2. Frekvenčne ure so v bistvu enake sinhronim, le da je njih mehanizem mnogo bolj kompliciran. Odstopanje frekvence sme znašati ∓ 1 Hz, kar pa je pri danih pogojih pri nas nemogoče.

3. Frekvenčne matične ure imajo iste slabosti kot samice.

4. Male baterijske ure so lahko dveh izvedb:

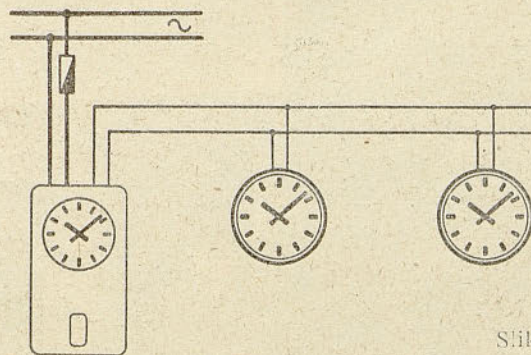
- a) z nihalom in utežjo,
- b) z nemirko in vzmetjo.

Pri izvedbi a) nam služi baterija za dviganje pogonske uteži preko posebnega mehanizma. Pri izvedbi b) pa uporabljamo navadno žepno baterijo, ki služi za navijanje vzmeti. Te ure morajo imeti visoko-kvalitetni urni mehanizem z nemirko, baterija pa navadno traja 1—2 leti. Izdelava teh vrst ur se izplača le tedaj, če je razvita izdelava preciznih mehanskih ur.

5. Ure za univerzalni tok. To so praktično najboljše ure samice, vendar zahleva njih sestav zelo drago izvedbo in to iz preciznega mehanizma, ki mora imeti najmanj 11 rubinov in izredno dolgo pogonsko vzmet, ki se navija s posebnim elektromagnetom. Izdelava teh ur se izplača zopet le tam, kjer izdelujejo precizne urne mehanizme z nemirkami (Švica). Tudi Nemci uporabljajo zato švicarske precizne ure.

Poleg teh obstojajo seveda še razne druge izvedbe, ki pa se bistveno ne razlikujejo od navedenih.

b) Preostane nam torej glavna ali matična ura s stranskimi urami. Taka naprava se sestoji iz glavne ure, stranskih ur, ki so z dvema žicama povezane z glavno uro, ter izvora električne energije, baterije ali omrežne napetosti. (glej sl. 1).

Slika 1

PREDNOSTI TE IZVEDBE

Prednost postavljanja vseh priključenih ur na isti čas je predvsem oskrba velikega obsega s točnim časom, ki je na vseh mestih enak.

Tej prednosti se pridružuje vzdrževanje naprave, ki praktično nima nobenih zahtev, saj je tudi več let ni treba niti mazati. Seveda je tu predpogoj dobra in pravilna montaža.

Pa tudi izpad stalnega navijanja je samo po sebi velika prednost, če pomislimo, da so ure često težko dostopne, ter morajo biti nameščene na čim bolj vidnem mestu; nadalje je dana možnost vgraditve vseh mogočih vrst ur po pisarnah, hodnikih, pročeljih zgradb, kakor tudi na stolpih velikih ur z motornimi mehanizmi.

Tako imajo v Švici montirano na pročelju baselskega velesejma uro premera 8 m s sekundnim kazalcem (gl. sl. 2). Enaka ura je nameščena tudi na dimniku tovarne ur v Solothurnu. Največja dosedaj zgrajena urna številčnica stranske električne ure pa je v Ameriki pri tvrčki Colgate Palmolive — Peet v Jersey-City s premerom 15 m. Samo minutni kazalec je dolg 8,1 m in tehta 1.100 kg. Pripadajoči urni stolp je grajen iz železnih profilov.

Slika 2

GLAVNA ALI MATIČNA URA

Bistvo matične ure leži v izmenični kontakti napravi takozvanem „dajalcu“, ki krmiljen od mehanizma pošilja vsako minuto (pol minute in včasih tudi vsako sekundo) enosmerne impulze izmenično 1 krat plus in drugič minus preko dveh žic vzporedno priključenim stranskim uram (po starem načinu zaporedno priključenim), ki tako vse v enem koraku teko z glavno uro (Amerikanci imajo samo enosmerne impulze in tri žice).

Kot matične ure se navadno uporabljajo ure z nihali (razen na ladjah), z mehanskim pogonom na utež ali vzmet ali pa električno gnane ure. Pogonski in kazalčni mehanizem se razlikujeta od navadne ure po tem, da imajo te ure vgrajen še poseben mehanizem za pogon dajalca impulzov.

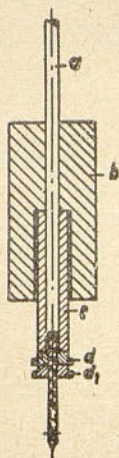
Matične ure morajo biti vsekakor čimbolj točne in sigurne. Točnost ure pa v glavnem zavisi od velikosti nihala, zato ločimo ure po nihalih. Čimdaljše je nihalo, tem počasneje niha in točnejši je tek.

Če je nihalo dolgo 994 mm (dolžina zavisi od zemljepisne dolžine kraja, kjer je ura montirana), potem traja vsaka pot nihala od leve na desno ali obratno točno eno se-

kundo; tako nihalo imenujemo 1/1 sekundno nihalo. Imamo tudi 2/3 in 1/2 sekundna nihala, ki so temu primerno krajša (nemške izvedbe imajo navadno 3/4 nihalo).

Ker je torej nihalo glavni faktor točnosti hoda, je njihov izdelavi posvečena posebna pazljivost. Razlika temperature bi na navadno kovinsko nihalo vplivala ter bi se isto krčilo in daljšalo, kar bi imelo vpliv na točnost hoda. Zato se pri preciznih urah uporabljajo posebna kompenzacijska nihala.

Princip kompenzacijskega nihala je v razliki razteznostnega koeficienta dveh kovin, odnosno zlitin, n. pr. niklovega jekla in medenine. Prvi ima malenkostni, drugi pa zelo velik raztezni koeficient.

Slika 3

Kakor je razvidno iz slike št. 3 nihalna utež b ne sedi neposredno na grobo regulirani matici d, ampak na vmesni medeninasti cevi c, ki se z matico za grobo regulacijo t. j. z njenim vrtenjem v desno ali levo izvleči ali ugreza v utež nihala. V kolikor se nihalni drog (vrat nihala) pri toploti podaljša, kar ima za posledico znižanje nihalne uteži, se istočasno podaljša tudi medeninasta cev in to močneje navzgor kot navzdol, ker je njena razteznost navzdol omejena z regulirno matico, s tem pa premakne nihavno utež navzgor. Tako se avtomatično izravna in težišče nihala ostane praktično neizpremenjeno. V nasprotnem primeru ohladitve se proces ponovi v nasprotni smeri. Predpogoj te regulacije pa je seveda točno preračunano sorazmerje med nihalnim drogom, utežjo in medeninasto cevjo.

ELEKTRIČNO NAVIJANJE

Pri navadnih urah imamo izvedeno navijanje v glavnem na dva načina:

- a) dviganje uteži,
- b) dviganje pogonske vzmeti.

Navijanje je potrebno dnevno ali tedensko itd., to zavisi od vrste ure. Tudi pri električnih urah nam služi za pogon vzmeti ali utež. Imajo pa to prednost, da se navijajo avtomatsko. To je lahko izvedeno na več načinov; z magnetno tuljavo, ki se vklaplja in odklaplja avtomatično in slično. Pri električnih urah je čas rezervnega hoda, to je časa, kolikor ura teče brez dovajanja električne energije, odvisen od vzmeti-odn. od uteži in izvedbe prestav.

Vsaka električna ura, tudi baterijska, ima določen čas rezervnega hoda.

DAJALEC IMPULZOV

Svojestvo glavne — matične ure je v tem, da nam ista daje točno v določenih presledkih menjajoče impulze, minutne, polminutne ali sekundne. Tak dajalec pa mora zadovoljiti sledečim pogojem:

1. kontakti morajo biti povsem zanesljivi,
2. potrebna mehanična delovna sila za sklapljanje vseh kontaktov mora biti čim manjša, tako da pri tem ne trpi točnost glavne ure.

Prvi zahtevi ugodimo s pravilno dimenzioniranimi kontaktnimi vzmetmi in močnimi pritiski kontaktov v momentu, kot je to zahtevano pod točko 2. Principielna stikalna skica takega dajalca v bistvu menjajočih kontaktov je prikazana na sliki št. 4.

Dvoje kontaktnih vzmeti a in b pritiska na vmesni delec, ki je zvezan s plus polom baterije. Na kontaktne vzmeti so priključeni vodi s stranskimi urami. Na osi pogonskega mehanizma glavne ure je pritrjena ročica d, ki je vezana na minus pol baterije in se vrti med obema kontaktnima peresoma, tako da napravi v vsaki minuti (ali pol minute) pot 180°, t. j. pol obrata; tako se vsakokrat odmakne 1 kontaktna vzmet od vmesnega dela c, na katerega se zopet povrne vsled vrteče se ročice.

Iz skice je tudi razvidno, da stikalna ročica pri vsaki polovici obrata izmenično odda tokovni impulz urni liniji in da se pri tem smer toka menja. Nadalje je razvidno, da je urna linija med mirovalnim časom s kontaktom c kralko sklenjena, kar je važno zaradi tega, ker to onemogoči vse tuje vplive (indukcije) na urno linijo. Ti vplivi bi sicer premikali kazalce stranskih ur.

Ta način sicer ni najboljši, ker se pojavljajo komplikacije v kontaktih, zato so uvedli živosrebrna stikala, ki so v tem pogledu mnogo boljša. Od jakosti toka, ki lahko teče skozi živosrebrne cevke, zavisi tudi število priključenih stranskih ur, ki je seveda omejeno. Navadno so te cevke dimenzionirane tako, da na eno matično uro lahko priključimo 50 stranskih ur. To pa je le teoretično,

ker moramo računati tudi padce napetosti vsled upornosti vodov.

STRANSKE URE

Električne stranske ure so grajene na principu polariziranih elektromagnetov. Princip delovanja sloni na dveh znanih principih elektromagnetizma.

1. Polariteta elektromagneta odvisi od smeri, v kateri teče tok skozi navoje. S smerjo toka se menja tudi polariteta.

2. Istoimenski poli se odbijajo, raznoimenski se privlačujejo.

Stransko urni mehanizem je sestavljen:

- iz pogona, ki ga tvorita dva polarizirana elektromagneta, kotve, ki je v tem slučaju 4 polni magnet, in osi s pogonom;
- iz kazalnega mehanizma. To je urni in minutni kazalec s pripadajočima zobatima kolesoma v prestavi 1 : 12;
- iz številčnice;
- iz ohišja.

a in b skupaj tvorita „stransko urni mehanizem“, čigar velikost je podana z močjo, ki je potrebna za premikanje kazalcev, ti pa se ravnaajo po premeru številčnice. Zato so mehanizmi razdeljeni po velikosti:

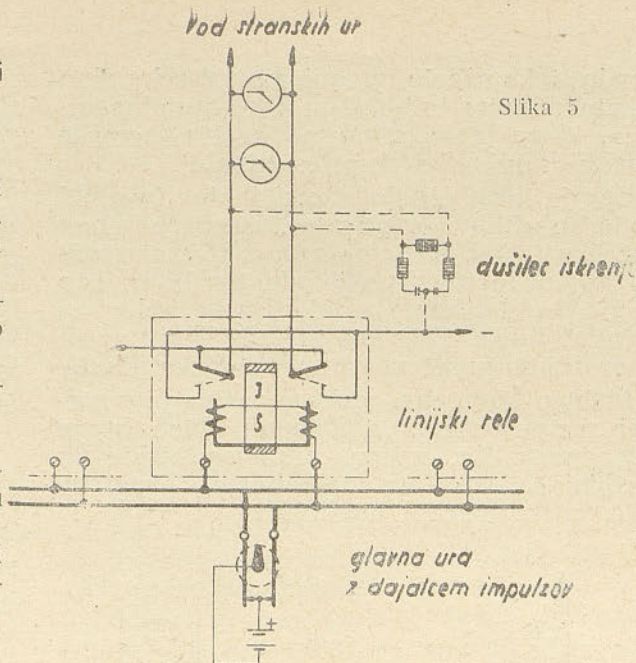
- mali mehanizmi za ure do 500 mm premera,
- srednji mehanizmi za ure od 500 do 700 mm premera (ti se uporabljajo tudi za manjše ure s težjimi kazalci),
- veliki mehanizmi za ure od 800 do 1000 mm,
- posebno močni mehanizmi za ure od 1000—1500 mm premera,
- za ure nad 1500 mm premera se uporablja posebne motorne mehanizme, pri katerih urni impulz vklopi posebni elektromotor, ki premakne kazalce.

Premer številčnice 1,5 m je torej meja za polarizirane magnetne mehanizme. Pri večjem premeru številčnice moramo namreč računati poleg teže kazalcev še dodatne obremenitve kot je ivje, sneg, led in končno še pritisk vetra.

Stransko urni mehanizmi se normalno izdelujejo za napetost 21 V. V kolikor je napetost večja je treba vgraditi predupore. Kakor je že zgoraj omenjeno, je število priključenih ur na 1 matično uro omejeno z jakostjo toka, ki teče skozi stikalo. Tej omejitvi pa se lahko izognemo, ako vključimo pomožne linijske releje, kar nam praktično omogoča skoraj neomejeno število priključenih stranskih ur na eno matično uro.

LINIJSKI RELE

Slika št. 5 predstavlja principielni potek toka pri vgrajenem linijskem releju. Linijski rele je polarizirani rele, katerega kotva je deljena na dva dela, tako da pritegne

Slika 5

enkrat eden, drugič drugi, kar zavisi od impulza glavne ure. Po končanem impulzu pritegne vgrajena vzmet kotvo v mirovni položaj. Število priključenih stranskih ur zavisi od dopustne obremenitve kontaktov. Pri večjih urnih napravah razdelimo urne linije na posamezne sektorje in vsak sektor napajamo preko linijskih relejev. S tem dosežemo, da lahko priključimo na eno matično uro več stranskih ur in pa da v slučaju kvara na liniji stoji samo ena linija, vse druge pa normalno obratujejo dalje.

ZAKLJUČEK

Iz vsega navedenega je razvidno, da je izvedba z matičnimi in stranskimi urami najboljša, najenostavnejša in tudi najrentabilnejša. Nudi nam vse možnosti izvedb od navadne namizne stranske ure do največje stolpne ure z napravami za bitje. Pa ne samo to, matične in stranske ure lahko opremimo z napravo, ki nam daje poljubne signale, akustične ali svetlobne. Prednosti in raznih načinov koriščenja teh ur je nešteto. Dejstvo je, da so take ure tisto, kar se dandanes zahteva.

Iz vseh teh dejstev je tudi razvidno, zakaj se je Iskra odločila za to izvedbo. Zaenkrat sicer z omejitvijo, da matične glavne ure dobavlja podjetje iz Svice, ki ima že 100-letno tradicijo in doseže veliko preciznost. Naša tovarna izdeluje kompletne stranske ure raznih oblik in velikosti.

Nekaj naših ur že teče; tako smo opremili že več železniških postaj kot Maribor, Jesenice, Kočevje, Sevnica itd., nekaj tovarn in šol. Priključeni obrat v Lipnici pa bo izdeloval v bodoče le električne ure, tako, da bo mnogim potrebam čimprej zaščeno.

Prvo sodelovanje ISKRE pri izdelavi jugoslovanskih standardov

Z izdajo jugoslovanskega standarda za magnetno pločevino jeseni 1955. leta je bilo končano skoraj polni dve leti trajajoče delo na tem standardu. Za tovarno ISKRA ima ta datum dvojni pomen: 1. začenjamo aktivno sodelovati z Zvezno komisijo za standardizacijo, 2. s plodnim sodelovanjem pri izdelavi tega standarda je naša tovarna potrdila važno vlogo, ki jo ima v jugoslovanski industriji.

Ni namen teh vrstic obširno razpravljati o sodelovanju ISKRE pri izdelavi standardov. Za to so poklicani drugi. Zelel bi odgovoriti na vprašanje, ali je bilo delo pri izdelavi standarda za magnetno pločevino s strokovne strani na višini in v čem je naša tovarna prispevala k izboljšanju prvega predloga.

Od prvega dopisa Zvezni komisiji za standardizacijo, v katerem smo zaprosili za podaljšanje roka za pripombe, do podpisa na zadnjem zapisniku sestanka strokovne komisije, ki je bil v naši tovarni, so bili naši sodelavci prežeti z edino željo, dobiti zares kvaliteten standard. Že same priprave doma so dale slutiti, da se bo ta želja uresničila, saj je bil predlog standarda prav na pobudo naše tovarne predhodno prediskutiran v slovenskem merilu, t. j., s predstavniki skoraj vseh zainteresiranih slovenskih podjetij. Predaleč bi nas pripeljalo, če bi govorili na tem mestu o vseh naših predlogih, o vseh naših pobudah. Omenil bi le to, da so bile vse naše pripombe sprejete in da so bistveno vplivale na končni tekst standarda.

Ustavil bi se samo pri enem našem predlogu, t. j. pri predlogu, kateremu so se mnogi trdovratno upirali: o načinu določevanja izgub.

Predlog standarda je predvideval Epsteinovo metodo za določevanje izgub v magnetni pločevini. Po izkušnjah v naši tovarni smo smatrali to metodo delno že za zastarelo. Zaradi tega smo predlagali, naj bi standard dopuščal meritev izgub po vsaki metodi, ki pač dopušča zahtevano točnost.

Na čem je osnovan takšen predlog? Vsekakor na že omenjenih izkušnjah. V potrdilo po se nam bili tudi inozemski standardi in podatki v strokovni literaturi.

Poglejmo torej, kakšne so pomanjkljivosti Epsteinove metode določanja izgub v magnetni pločevini.

Epstein je objavil svojo metodo l. 1900, t. j. v času, ko elektroindustrija ni imela posebnih zahtev glede magnetne pločevine. Takrat se je uporabljala le nelegirana (dinamska) pločevina z razmeroma velikimi specifičnimi izgubami in za nizko obratovalno indukcijo (gostoto magnetnega pretoka). Danes pa uporablja industrija že celo vrsto specialnih magnetnih pločevin za visoke indukcije, z veliko začetno permeabilnostjo itd. Za ugotavljanje kvalitete takih pločevin pa Epsteinova metoda ne ustreza več. Vendar bi jo na tem mestu v kratkem prikazal zaradi popolnosti in preglednosti.

Vzorci za preizkus velikosti $30 \times 500 \text{ mm}^2$ izrežemo polovico v smeri valjanja, polovico pa v smeri pravokotno na to. 10 kg teh trakov zložimo v 4 enake pakete, (P) jih bandažiramo in postavimo v pravokotni okvir (glej sliko). Vsak paket ima magnetilno (N_1) in merilno (N_2) navitje. Vsa štiri magnetilna in vsa štiri merilna navitja so med seboj vezana zaporedno. Ko pritismo na magnetilno navitje napetost izvora (U), se v vzorcih (paketi pločevine) pojavi magnetni fluks. Indukcijo kontroliramo z merjenjem inducirane napetosti v merilnem navitju (N_2). Izgube v vzorcu merimo z wattmetrom, katerega tokovna veja je vezana v serijo z magnetilnim navitjem, napetostna pa je vezana na merilno navitje.

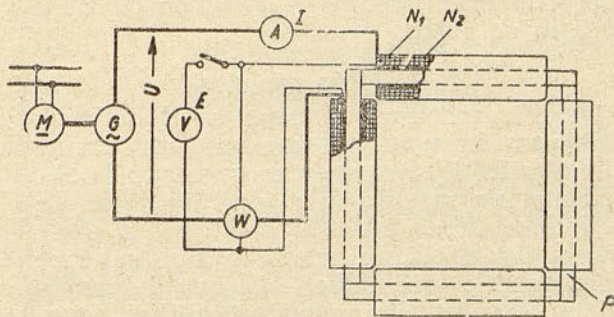
Kot vidimo, zahteva Epsteinova metoda veliko količino pločevine (10 kg), kar predstavlja pri obstoječih predpisih (en vzorec na vsako pošiljko, a največ 2,5 tone) 0,4% celotne količine, katera je potrebna samo za preizkusne meritve. To ni predstavljalo v času, ko se je uporabljala cenena nelegirana magnetna pločevina, nobenega posebnega problema. Cene sodobnih specialnih magnetnih pločevin pa so deset- in še večkrat višje od navadne. Zato se že ostro postavlja vprašanje rentabilnosti te metode, posebno še, ker se odstotek potrebne pločevine za preizkus pri majhnih nabavah (po nekaj sto kg) znatno poveča. Manjša podjetja so s tem prizadeta tudi pri manj kvalitativnih pločevinah predvsem, ker so njihove nabave zelo majhne.

Za srednjo veliko proizvodnjo so letni stroški za vzorce precej večji od nabavne cene aparature za magnetne meritve, ki potrebuje manjšo količino pločevine za vzorec. Zahteva, da se vzame za preizkus velika količina pločevine, danes ni več tako zelo opravičena, ker je proizvodnja magnetne pločevine glede enakomernosti magnetnih lastnosti močno napredovala.

Za napajanje merilne naprave se zahteva sinusna oblika napetosti z majhnim popačenjem krivulje. V danih razmerah pri nas to pomeni, da bi morali imeti za magnetne meritve poseben generator večje moči, ki je vsekakor dražji kot modernejše naprave za magnetne meritve.

Če je povečanje magnetnega fluksa enako veliko kot popačenje napetosti generatorja, se povečajo izgube zaradi vrtilnih tokov pri dovoljenem popačenju (5%) za 3,6%. Ker pa vemo, da je zaradi upornosti v tokokrogu popačenje magnetnega fluksa večje kot popačenje napetosti generatorja, lahko računamo s 5% večjimi izgubami.

Vzorci za Epsteinov aparat nimajo istih magnetnih lastnosti kot jih imajo nerazrezane plošče. Pri rezanju trakov se zaradi mehanskih napetosti v gradivo poslabšajo magnetne lastnosti posebno na robovih. Ta vpliv je tem večji, čim ožji so trakovi in čim kvalitetnejša je pločevina, t. j. pri pločevini z manjšimi izgubami. Literatura navaja, da so se zaradi tega vzroka izgube vroče valjane pločevine povečale za 8%. Tudi bandažiranje in vpenjanje paketov v Epsteinov aparat lahko povzroči spremembe magnetnih lastnosti. Spremembe lahko dosežejo do 10%.

Običajno so magnetne lastnosti pločevine podane pri določeni indukciji. To pomeni, da mora biti v vsaki točki vzorca ista indukcija. Takega stanja pa zaradi raznih vzrokov ne moremo doseči. Gradivo se ne magnetizira povsem enako zaradi krajevno neenakomernih lastnosti, zaradi valovitosti in spremenljive debeline pločevine. Tudi konstrukcija magnetnega kroga lahko vpliva na neenakomerno magnetenje vzorca. Pri Epsteinovem aparatu imamo štiri slabe točke v magnetnem krogu: stične ploskve paketov. Indukcija močno oslabi na koncu paketa. Merilno navitje ne zajame teh majhnih vrednosti indukcije. Srednja vrednost indukcije je prevelika, zato so iz-

merjene izgube premajhne. Šamo zaradi tega se lahko spremenijo izgube za 3 do 5%, kar je odvisno od velikosti zračne rege na stičnih ploskvah.

Izgube v pločevini se morajo določiti pri temperaturi 20°C. Če merimo pri višji indukciji, se vzorec močneje segreje, zaradi česar dobimo premajhne izgube.

S tem še nismo našeli vseh pomanjklivosti Epsteinove metode za kontrolo magnetnih pločevin. Vendar so že prikazane pomanjklivosti merilnega postopka precejšnje. Zato pomeni korak naprej novi tekst jugoslovanskega standarda za magnetno pločevino, ki predpisuje določanje izgub takole:

»Meriti je treba pri temperaturi $20 \pm 5^\circ\text{C}$ s kakršnokoli napravo, ki zagotavlja točnost $\pm 5\%$. Pri sporih so odločilni rezultati, katere dobimo z Epsteinovo napravo...«

Konstrukterji merilnih naprav so že nekaj let po objavi Epsteinove metode le-to izpopolnili. Tako imamo danes že nekaj naprav, ki uspešno zamenjujejo Epsteinov aparat, vendar pa niso mogli odstraniti tudi pri teh vseh pomanjklivosti prvotnega Epsteinovega aparata.

Kaj zahtevamo od sodobne naprave za kontrolo lastnosti magnetne pločevine? Zahteve so v kratkem naslednje:

1. Teža vzorcev naj bo čim manjša.
2. Vpliv rezanja je treba zmanjšati. Širina vzorcev naj bo čim večja.
3. Magnetni krog naj bo s čim manjšim številom stičnih ploskev, magnetno upornost je treba zmanjšati na minimum.
4. Da bi dosegli v vseh točkah isto indukcijo, naj navitje obdaja največjo možno dolžino, vzorca.
5. Navitje naj bo s čim manjšim prerezom in s čim večjim številom ovojev, da bi bilo popačenje magnetnega fluksa čim manjše.

6. Dopustno popačenje napetosti generatorja naj bo čim manjše, vsekakor pa manjše od zdaj predpisanega (5%).
7. Temensko vrednost indukcije je treba meriti z vektometrom (instrument z vrtljivo tuljavico, priključen preko kontaktnega usmernika).
8. Popačenje magnetilne napetosti je treba kontrolirati z meritvijo faktorja oblike.
9. Izigibati se moramo mehanskim obremenitvam pločevine.
10. Preizkušati je treba pri temperaturi 20°C.

Prve spremembe klasičnega Epsteinovega aparata so bile že v l. 1909 (Epsteinov aparat za vzorce 25 cm). Ista aparatura je dobila samo druge dimenzije, tako da vzorci tehtajo le 1,5 do 2 kg. Uporabljeni so širši trakovi.

Po obliki nespremenjena je ostala tudi druga naprava, katero je l. 1941 konstruiral Burgwin. Značilnosti te naprave so: teža vzorcev 0,5 do 2 kg, dimenzije vzorcev $30 \times 280 \text{ mm}^2$. Vzorci se tu, kot tudi pri prvi spremeni napravi, ne dotikajo, ampak preklapljajo.

Povsem novo konstrukcijo je podal Koppelman z merilno tuljavo v jarmu. Tu je uporabljen kontaktni usmernik. Napravljeni sta dve izvedbi za dimenzije vzorcev $60 \times 500 \text{ mm}^2$ (teža 150 g do 2 kg) in $500 \times 500 \text{ mm}^2$ (teža 1 do 4 kg). Merilna tuljava ima zračno hlajenje.

Po istem principu je izdelan merilni jarem po Krugu. Tudi tu sta dve izvedbi: za vzorce $30 \times 500 \text{ mm}^2$ in $60 \times 1000 \text{ mm}^2$ pri teži 1 kg.

Velike merilne tuljave so konstruirali tudi za preizkus celih plošč (Krug). Poznana je pa tudi prenosna merilna tuljava za preizkus celih plošč po Koppelmannu, ki zajame površino cca $260 \times 180 \text{ mm}^2$.

Vse te naprave delajo z večjo ali manjšo točnostjo. Merilna tehnika pa je že dosegla stopnjo, da lahko pri magnetnih pločevinah ugotovimo izgube pri 1,5 tesle s točnostjo 1 do 2%.

SiS

Izdaja in uporaba zaščitnih sredstev in delovnih oblek

Izdajo in uporabo zaščitnih sredstev in delovnih oblek ureja organizacijski predpis, ki ga je odobril upravni odbor na svoji seji 8. 2. 1957. Predpis je veljaven od 20. 2. 1957 in se glasi:

1. Zaščitna sredstva

Osebnna zaščitna sredstva se dodeljujejo delavcem in uslužbencem na takih delovnih mestih, kjer obstoja možnost poškodbe, oziroma na mestih, kjer obstojajo taki pogoji dela, ki so zdravju škodljivi. Z dodeljevanjem zaščitnih sredstev naj se torej onemogočijo poškodbe, oziroma odpravijo ali pa vsaj omilijo zdravju škodljivi pogoji dela. V skladu s predpisi o higijensko tehnični zaščiti dela je podjetje dolžno preskrbeti članom kolektiva zaščitna sredstva brezplačno, člani kolektiva pa so jih dolžni pri svojem delu vedno in pravilno uporabljati.

Podjetje ima normativ osebnih zaščitnih sredstev, potrjen od Inšpektorata za delo OLO Kranj. Iz normativa so razvidna vsa delovna mesta v podjetju, na katerih so zaščitna sredstva potrebna, in vrsta zaščitnih sredstev.

Doba trajanja zaščitnih sredstev se vnaprej ne more določiti. Kdaj je zaščitno sredstvo izrabljeno, presoja in odloča šef oddelka.

Zaščitna sredstva naroča v splošnem skladišču oddelek, ki jih potrebuje, sam. Nabavnico mora parafirati referent za HTZ; brez njegove odobritve skladišče ne sme izdati nobenih zaščitnih sredstev. Iz nabavnice mora biti razvidna vrsta zaščitnega sredstva in delovno mesto, za katero se zaščitno sredstvo naroča.

Oddelek v skladišču nabavljena zaščitna sredstva v priročnem skladišču orodja.

Zaščitna sredstva se izdaja na dva načina:
a) Osebnna zaščitna sredstva, ki jih delavec pri svojem delu stalno potrebuje, izda skladišče na orodno karto.

Ta sredstva so: vse vrste zaščitnih oblek, vse vrste zaščitnih usnjenih cokel, čevljev, predpasnikov, golenic; vse vrste pokrival, gumijasti podplati, gumijasti naprstniki, copate z gumijastimi podplati, zaščitni plateni predpasniki, naglavne rute proti prahu, volnene nogavice, bombažne in triko rokavice, zaščitne naglavne mreže, zaščitna

očala in obrazni ščitniki za varilce ter ušesni ščitniki proti mrazu.

b) Vsa ostala zaščitna sredstva izdaja skladišče na orodne znamke.

Ko je zaščitno sredstvo izrabljeno, je oddelek upravičen naročiti novo. Za izrabljeno zaščitno sredstvo izstavi šef oddelka razhodni list, s katerim mora koristnik vrniti očiščeno zaščitno sredstvo priročnemu skladišču, ki ga odda skladišču odpadkov. Neočiščenih zaščitnih sredstev skladišče ne sme sprejeti.

V slučaju premestitve iz enega oddelka (stroškovnega mesta) v drugega, delavec ne odda zaščitnega sredstva pod pogojem, da je isto zaščitno sredstvo predvideno po normativu tudi za novo delovno mesto. V tem primeru mora — zaradi pravilnega zajemanja stroškov — oddelek izdati povratnico v dobro svojega stroškovnega mesta in istočasno tudi nabavnico v breme stroškovnega mesta, na katero je delavec premeščen. Oba dokumenta služita samo za prenos stroškov in ne povzročata nobenega materialnega prometa. Oba (istočasno) je treba dostaviti referentu HTZ in skladišču.

Če na novem delovnem mestu, na katero je delavec premeščen, zaščitno sredstvo ni predvideno po normativu, mora koristnik vrniti to sredstvo očiščeno v priročno skladišče takrat, ko se razdolžuje z inventarjem.

Dokler obstojajo v skladišču oddelka zaščitna sredstva, ki so sicer že rabljena, a še uporabna, oddelek nima pravice naročiti novih.

Za zaščitna sredstva, ki so poškodovana zaradi malomarnosti ali pa izgubljena, odgovarja koristnik v skladu z določili o materialni odgovornosti članov kolektiva, ki so predvidena v „Pravilih podjetja“.

Evidenca izdanih zaščitnih sredstev posameznim oddelkom (stroškovnim mestom) se bo od aprila 1957 dalje opravljala strojno v Powers oddelku na osnovi kartic materialnega prometa. Tabele o izdanih zaščitnih sredstvih po njihovih vrstah in po oddelkih bo prejemal mesečno referent HTZ. Do aprila 1957 evidentira porabo zaščitnih sredstev referent HTZ v posebni knjigi.

Izvajanje določil tega predpisa kontrolira referent za HTZ.

2. Delovne obleke

Vsem ostalim članom kolektiva, ki ne prejemajo zaščitnih oblek, se dodeljujejo delovne obleke (halje). Ti so razdeljeni v dve skupini:

a) Prva skupina, ki je upravičena na dodelitev delovnih oblek vsaki dve leti. V

to skupino spadajo delavci in uslužbenci, ki jim ne pripadajo zaščitne obleke in so zaposleni v proizvodnji, OTK, splošnem oddelku, orodjarni, vzdrževanju strojev in v oddelku za preiskavo materiala.

b) Druga skupina, ki je upravičena na dodelitev delovnih oblek vsaka tri leta. V to skupino spadajo delavci in uslužbenci, ki jim ne pripadajo zaščitne obleke in so zaposleni v sekretariatu, org. biroju, komercialnem sektorju, finančnem sektorju, razvojnem biroju, pripravi dela, obratnem gospodarstvu in vsi uslužbenci v administraciji oddelkov, ki so navedeni v prvi skupini.

Prva skupina, ki prejema delovne obleke na dve leti, plača ob prejemu 25% vrednosti delovne obleke, druga skupina, ki prejema delovne obleke na tri leta pa 50%; ostalo plača podjetje.

Delovne obleke se delijo po naslednjem postopku:

Upravičencem do delovne obleke izstavi šef oddelka potrdilo, iz katerega mora biti tudi razviden del vrednosti, ki jo mora plačati kupec (25 oziroma 50%). Administrator oddelka vpiše v personalno kartico VK 71 v rubriko „opombe“ datum izdaje potrdila in delež pri plačilu (n. pr.: 10. 2. 1957 — 25%). Na osnovi potrdila izda prodajni oddelek „dobavnico“ (ob. 5-100). Po poravnavi računa lahko kupec dvigne delovno obleko v skladišču.

Prodajni oddelek vodi seznam prodanih delovnih oblek iz katerega je razvidno, kdo je delovno obleko dobil in kakšen je tisti del vrednosti, ki jo plača podjetje. Seznam pošlje ob zaključku meseca finančnem sektorju.

Kry

Koncertni abonma

Koncertna poslovalnica v Ljubljani je pričela prirediti koncerte enkrat na mesec tudi v Kranju. Skrb za organizacijo koncertov je prevzela Glasbena šola v Kranju, naš sindikat pa je članom kolektiva preskrbel cene vstopnice.

Za koncerte je bil razpisan abonma, h kateremu se je do začetka februarja priglasilo 38 delavcev in nameščenec iz naše tovarne, kar je vsekakor premalo. Cene v abonmaju so zelo nizke, saj krije del stroškov sindikat; tako bo abonent plačal za koncert 20 do 30 dinarjev. Kdor se želi abonirati, naj se javi tov. Regini Rysman v prodajnem oddelku, telefon 432.

Dosedaj smo poslušali že tri koncerte, ki so prav dobro uspeli. Dvakrat so nam peli operne arije, enkrat pa nam je igral trio Ebert iz Dunaja. Nastopili bodo še: »Slovenski oktet« iz Ljubljane, violinski virtuoz Igor Ozim in drugi.

Priporočamo vam, da se na koncerte abonirate, saj boste poceni poslušali kvalitetne prireditve naših, pa tudi tujih pevcev in glasbenikov.

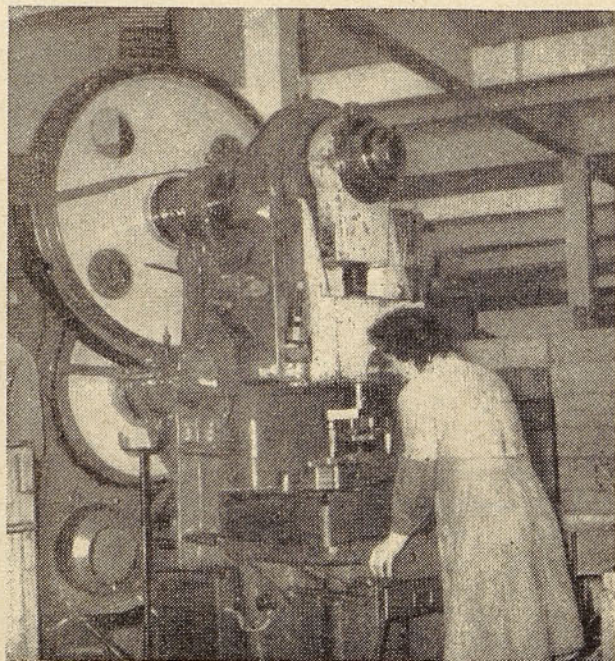
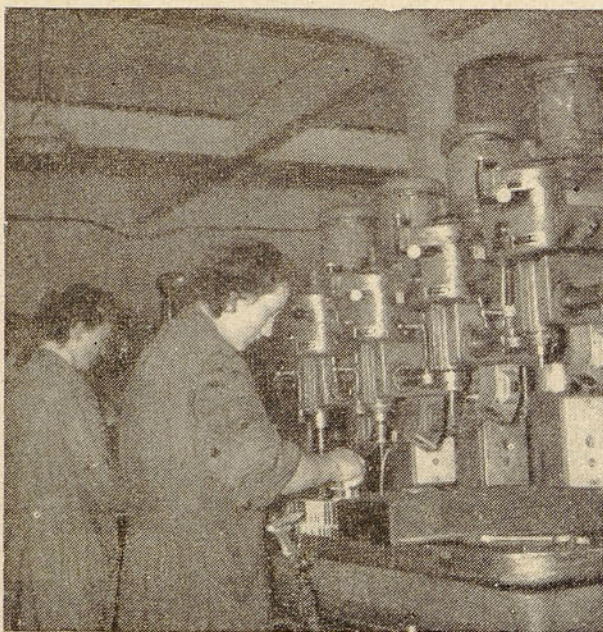
Delo na stružnicah

Delo na stiskalnicah

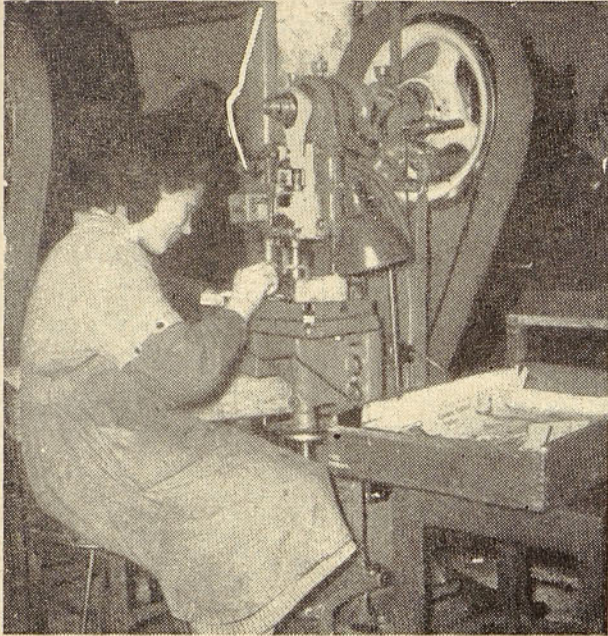
Delo na stiskalnicah

Delo v vrtalnici

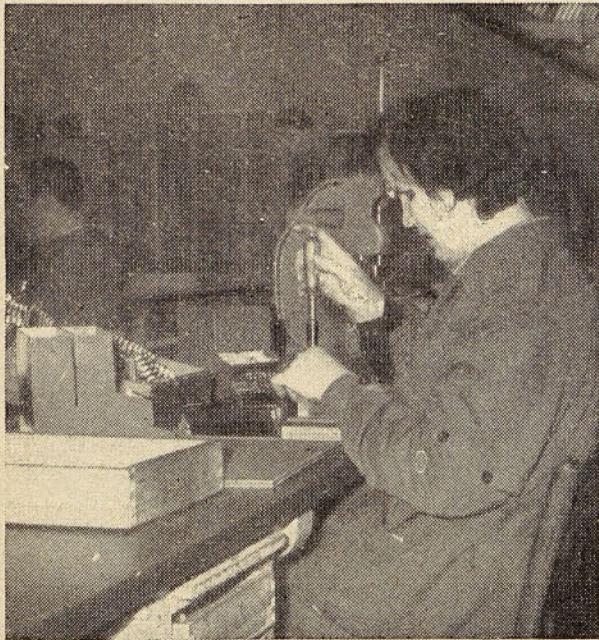

proizvodnji

kjer marljive ženske roke izdelujejo dele in izdelke. Njihovo delo je velik končnemu uspehu podjetja.

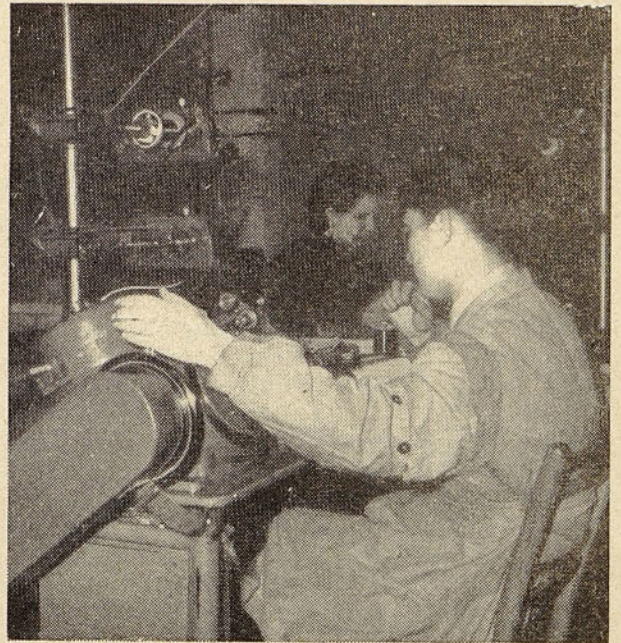
Ročno delo v montaži

V umerjevalnici števecv

Delo na ekscentričnih stiskalnicah

Navijanje relejev v montaži central

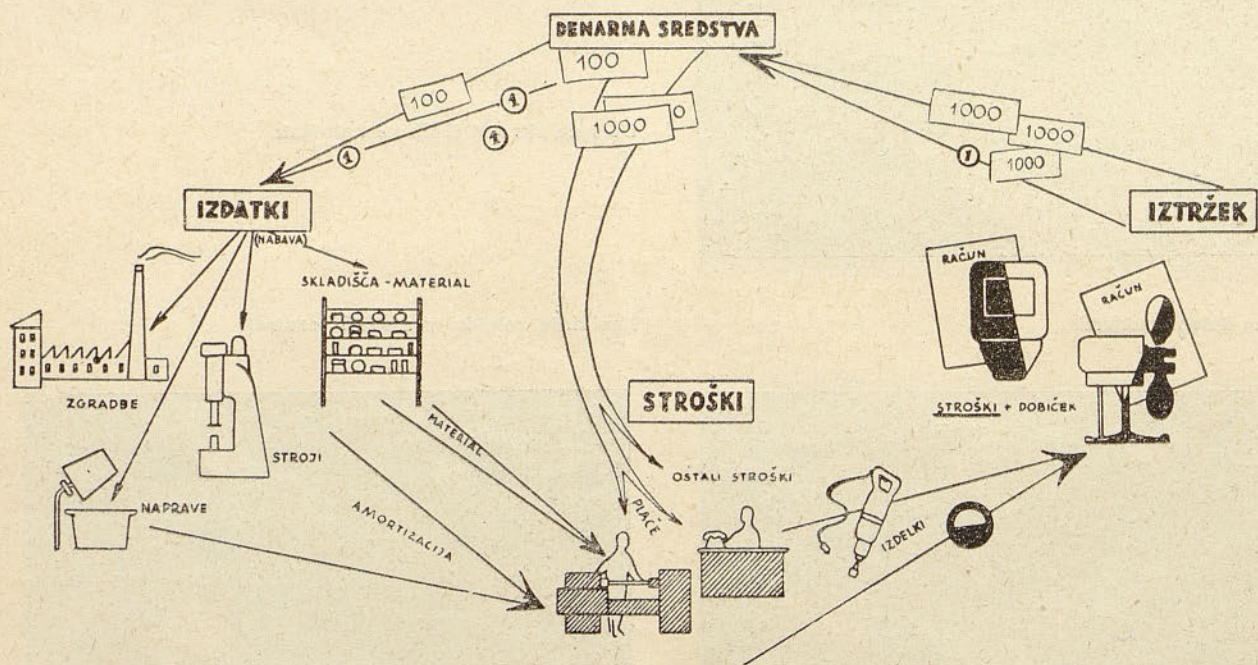
Finančna sredstva podjetja

Poslovanje socialističnega industrijskega podjetja se odvija skozi uporabo od družbe prejetih sredstev za proizvodnjo kot nabavljanje, proizvodnja in prodaja po eni strani ter vzdrževanje prejetih sredstev, nadzor in vodenje poslovanja na drugi strani. Vse to pa dobi svoj odraz v finančnem poslovanju, ki ni nič drugega, kot vrednostni odraz vsega tega dogajanja.

To dogajanje je v neprestanem gibanju in se odvija nekako takole: Denarna sredstva se pretvarjajo z nabavo v materialna sredstva, kot IZDATKI za zgradbe, stroje in naprave, ter izdatki za material. Dokler se ta materialna sredstva ne začno uporabljati

delovno silo in kot ostali izdatki za porabljeno energijo in storitve drugih podjetij in pa za prispevke družbi, kot so obresti za na uporabo dana denarna sredstva in podobno.

Porabo materialnih sredstev pod delovanjem dela, kot tudi porabo za to potrebnih denarnih sredstev pa gledano z vrednostnimi očali ne imenujemo več z izrazom „izdatki“ ampak „STROŠKI“. Izraz stroški nam torej pove, da gre za potrošnjo materialnih sredstev in dela v poslovne namene, to je za proizvodnjo izdelkov in njih prodajo. No, če smo docela dosledni, nastajajo določeni stroški že ob nabavi, ker je zato tudi potrebno neko delo ali tuje storitve ter se zato povečuje vrednost izdatkov. Prav tako je potrebno delo in se rabijo material in storitve za nadzor kakovosti (tehnična kontrola) kot tudi za upravljanje podjetja, to je vzdrževanje sredstev, finančni nadzor in vodenje. Vse to je tudi potrebno za poslovanje in se zato prišteva k stroškom.

ohranijo docela neizpremenjeno obliko. Vendar pa se samo del denarnih sredstev izpremeni v materialna sredstva. Ta materialna sredstva se trošijo, ko se začno uporabljati v proizvodnji ter zaradi tega izpreminjajo obliko. Stroji se pri tem postopoma izrabijo ter jih je treba popravljati, obnoviti ali zamenjati, podobno naprave, zgradbe itd., material pa neposredno izpreminja obliko in preide v izdelek toda **pod delovanjem dela**.

Tu se uporabi tudi drugi del denarnih sredstev kot plače za porabljeno človeško

Vsi ti stroški nastajajo zaradi izdelkov in so zaradi tega vrednostno v njih vsebovani.

Izdelki pa se prodajo na tržišču pod delovanjem zakona o ponudbi in povpraševanju, ter se izpremeni dosedanja materialna oblika izdelka v denarno obliko IZTRŽKA.

Med iztržkom in v izdelkih vsebovanih stroških pa se pojavi razlika „REZULTAT“ poslovanja, ki predstavlja dobiček ali izgubo in ki mora biti, če gre za normalne pogoje pozitivna (dobiček) ker vsebuje tako-

imenovano presežno delo.* Če pa nastopi izguba, gre tu za dejansko zmanjšanje izhodiščnih sredstev.

(Glej shemo: gibanje finančnih sredstev!)

Pri opazovanju poslovanja, ki je v dobi delavskega upravljanja zanimivo in nujno prav za vsakega člana kolektiva, saj v tem poslovanju neposredno sodeluje, nanj vpliva ter je tudi udeležen v delu iztržka s svojo plačo in dobičkom, se pojavijo naslednja zanimiva vprašanja:

1. KOLIKO SREDSTEV JE VEZANIH V POSLOVANJU IN KAKO HITRO SE IZPREMINJAJO IZ ENE OBLIKE V DRUGO?

Vsa poslovna sredstva izražena v vrednosti: denarna sredstva, materialna sredstva (zgradbe, stroji, naprave itd., zaloge materiala, stroški predmetov v delu in zaloge izdelkov), imenujemo **finančna sredstva**.

Med pravo denarno obliko in materialno obliko pa se pojavlja še oblika obveznosti za kupljeni in neplačani material ter terjatve za prodane a neplačane izdelke.

Finančna sredstva se nahajajo neprestano v vseh opisanih oblikah, glede na njihovo oddaljenost in približevanje prvotni denarni obliki pa govorimo o **likvidnosti in hitrosti obračanja**.

Glede na stopnjo likvidnosti ločimo:

— Sredstva s takojšnjo likvidnostjo (gotovina, denar na tekočem računu pri banki, čeki in podobno) : **TAKOJ**.

— Sredstva s kratkoročno likvidnostjo (terjatve, ki kmalu zapadejo in so dolžniki dobri plačniki, material in izdelki, ki se morejo kmalu prodati) : **V NEKAJ MESECIH**.

— Sredstva s srednjeročno likvidnostjo (nedokončna proizvodnja s trajanjem predelave do enega leta in druga sredstva, ki se morejo prodati in izpremeniti v denar brez izgube v tem času) : **DO ENEGA LETA**.

— Sredstva z dolgoročno likvidnostjo (nedokončana proizvodnja s procesom nad eno leto ter ostala sredstva, ki se morejo prodati in izpremeniti v denar v daljšem času) : **NAD ENO LETO**.

— Nelikvidna ali zamrznjena sredstva (sredstva, ki se sploh ne morejo prodati ali pa težko in z izgubo, kot so nekurantni material, proizvodnja, izdelki, zamrzone terjatve) : **NIKOLI ALI PA Z IZGUBO**.

Hitrost obračanja se meri s količnikom v določenem časovnem obdobju porablje-

nih sredstev v razmerju s povprečno vloženi sredstvi in sicer v posameznih delih ali pa skupno za celotno podjetje.

To je količnik obračanja, ki se izračunava po formuli

$$\text{količnik} = \frac{\text{v obdobju porabljena sredstva}}{\text{povprečno vložena sredstva}}$$

V okviru enega leta bi dobili količnik 360 za takojšnjo likvidnost (en dan), koeficient do 4 (tri mesece) za kratkoročno likvidnost, do 1 (eno leto) za srednjeročno in pod 1, to je 0'... (nad eno leto) za dolgoročno likvidnost in 0 za zamrznjena sredstva.

Poznavanje in proučevanje likvidnosti pove kakšna sredstva podjetje potrebuje in kakšna naj bo tovrstna politika za uspešno poslovanje.

2. KAKŠEN JE IZTRŽEK, NJEGOV OBSEG IN VELIKOST?

Od obsega iztržka in njegove likvidnosti, to je izpremenitve iz terjatve v denarno obliko, zavisi usoda nadaljnega poslovanja podjetja glede možnosti nabave materiala, izplačila plač itd.

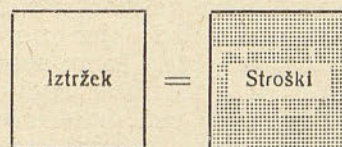
Velikost iztržka pa pove ali ta zadostuje za kritje stroškov, ali je večji in s tem dosežen dobiček, ali je manjši in s tem zmanjšana samo sredstva?

Možnosti so naslednje:

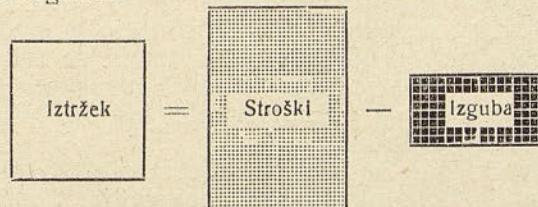
a) Iztržek je večji od stroškov, dosežen je dobiček.

b) Iztržek je enak stroškom, ni dobička in ni izgube.

c) Iztržek je manjši od stroškov, nastala je izguba.

* Znana je lastnost človeškega dela, da ustvarja pri proizvodnji vrednost, ki je večja od izdelkov za obnovev porabljene sile (hrana, stanovanje, vzdrževanje družine itd.), le da se pod delovanjem tržišča in državnih posegov slika zamegli.

Poznavanje obsega iztržka in njegove likvidnosti ter proučevanje tega daje podatke o poslovanju podjetja in smernice za prodajno politiko. Poznavanje in proučevanje velikosti iztržka pa daje podatke o uspešnosti poslovanja in bodoči politiki prodaje in poslovanja posebno glede prodajno dobrih in slabih izdelkov (katere se izplača proizvajati in katere ne).

3. KAKŠNI SO STROŠKI, NJIHOV OBSEG IN VELIKOST?

To vprašanje je v poslovanju podjetja izredno važno, ker rezultat poslovanja zavisi pravzaprav v veliki meri tudi od velikosti stroškov.

Podjetje je glede iztržka vezano na tržišče ter izdelke, ki jih izdeluje. Na obseg iztržka in njegovo velikost more vplivati le v toliko, da zna pravilno predvideti potrebne količine in jih na tržišču primerno prodati. Na tržišču pa nastopajo tudi druga podjetja ter se cena ustvarja skozi konkurenčno tekmovanje, ponudbo in povpraševanje ali pa z državno intervencijo.

Velikost stroškov pa, kot je razvidno iz prikaza pod vprašanjem 2, more bistveno vplivati na velikost rezultata in podjetje samo ima zares velike možnosti te zmanjšati in sicer:

a) S komercialnostjo pri preskrbovanju in nabavljanju sredstev: kupiti čim boljše in čim cenejše! Tako bodo stroški ob uporabi materiala in strojev vsekakor tudi manjši.

b) Z ekonomičnostjo v notranjem poslovanju: delati s čim manjšimi stroški, kar pomeni varčevati z materialom in stroji, to je racionalna uporaba sredstev; povečati storilnost dela: večja proizvodnja in manjši skupni stroški, ter dosegati čim boljšo kvaliteto: konkurenčnost na tržišču in boljše cena.

Razen tega pa morejo na velikost stroškov delovati tudi izredni vplivi, kjer more podjetje sicer storiti manj, toda more ugotoviti razloge. Na pr. državne intervencije, kot so: povečanje plač, dvig cen materialu, izprememba amortizacijskih stopenj, prispevkov socialnega zavarovanja in slično.

Zato ne zadostuje poznati stroške samo za skupno poslovanje, čeprav je to dosti za ugotovitev rezultata, ampak je nujno poznati stroške tudi v podrobnostih, da bi se tako ugotovila upravičenost sedanjih stroškov in doseglo bodoče zmanjševanje teh in tako tudi večji rezultat.

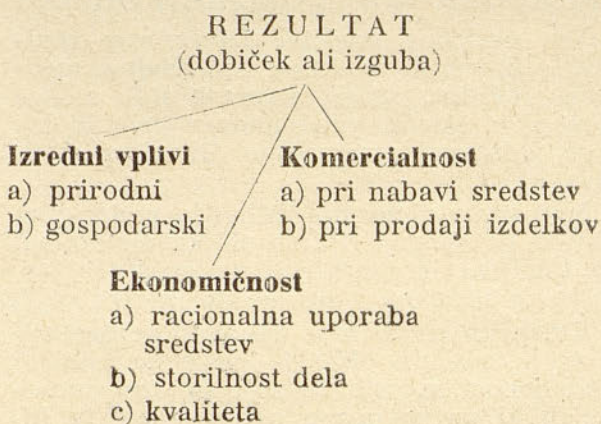
Poznavanje in proučevanje stroškov daje podatke o ekonomičnosti poslovanja, o zniževanju stroškov, o uspešnosti poslovanja in smernice za bodočo politiko podjetja, tako glede proizvodnje izdelkov, ki se jih

izplača delati, kot tudi plač, premij in ostalega.

4. KAKŠEN JE FINANČNI REZULTAT IN KAKO NASTAJA?

Posledice finančnega poslovanja, kot tudi poslovanja sploh je v določenem obdobju doseženi rezultat, ki more biti, kot smo ugotovili, dobiček ali izguba.

Finančni rezultat nastaja pod delovanjem večih sestavin, od katerih morejo nekatere delovati pozitivno, nekatere pa negativno ter jih je zato nujno potrebno opazovati in proučevati.

Nekaj teh sestavin poznamo že iz stroškov.

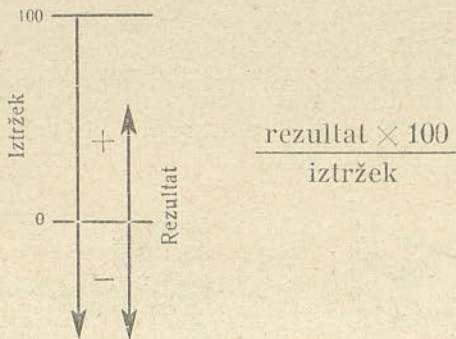
Izredni vplivi so prirodni in gospodarski izven podjetja na katere more vplivati podjetje malo ali pa nič. Prirodni vplivi so negativni, na pr. razne elementarne nezgode pa tudi pozitivni: dobra nahajališča, ugodna lega itd. Gospodarski vplivi so predvsem posebni državni posegi, večji potresljaji na svetovnem tržišču itd.

Komercialnost je sposobnost podjetja, da izkoristi zakon ponudbe in povpraševanja na tržišču ter priskrbuje finančna sredstva, kupuje material, stroje itd. po najugodnejših možnostih in prodaja izdelke po najboljših pogojih. Seveda more delovati komercialnost tudi negativno, zaradi neugodnih nakupov ali slabe prodaje zmanjšuje rezultat, ki je morda posledica pozitivnih izrednih vplivov in ekonomičnosti.

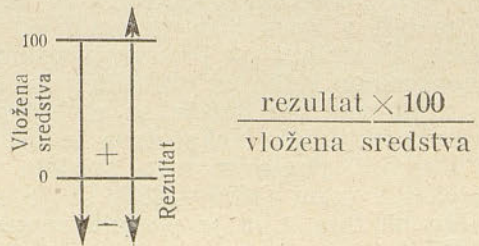
Ekonomičnost je težnja za zniževanje stroškov in doseganje čim boljše kvalitete. Zniževanje stroškov se dosega skozi varčno uporabo materialnih sredstev ter večjo storilnostjo (v istem času več izdelkov, ali v krajšem času ista količina izdelkov). Boljša kvaliteta omogoča boljše prodaje na tržišču in povečuje rezultat pridobljen skozi ekonomičnost, slabša kvaliteta pa zmanjšuje rezultat, kljub zmanjšanim stroškom.

Doseženi rezultat se meri s stopnjo uspešnosti kot različnimi odnosi, najpogostejša oblika pa je merjenje odnosa uspeha nasproti iztržku ali pa vloženim sredstvom.

Stopnja uspešnosti nasproti iztržku se giblje od 0 do 100%, neuspešnost pa pod 0 do neskončnosti.

Stopnja uspešnosti nasproti vloženim sredstvom se giblje od 0 navzgor, neuspešnost od 0 navzdol.

Proučevanje rezultata in njegovih sestavin daje podatke o uspešnosti poslovanja podjetja, upravičenosti njegovega obstoja in napotke ter smernice za nadaljnje poslovanje.

Stane Istenič

Kam izvažamo?

To vprašanje si postavlja marsikateri član našega delovnega kolektiva. Kdo ne bi bil vesel, da gredo naši izdelki širom sveta in tam reprezentirajo delo naših ljudi.

Izvoz pa ni tako enostavna stvar kot si večkrat predstavljamo. Nista dovolj samo dobra volja in želja po prodajanju na tujem tržišču, temveč je potrebno veliko dela s temeljitim študiranjem teh tržišč. Kar pogledajmo kaj je vse potrebno vedeti: kakšne so cene, kaj prodaja naša konkurenca, kakšne so želje tamkajšnjih kupcev, po kateri poti je najugodnejše poslati blago — po morju ali po železnici itd., itd. Sad vseh teh naporov je pogodba za dobavo izdelkov. Kako nato realiziramo to pogodbo ni potrebno razlagati, saj sami vsak dan, vsak na svojem delovnem mestu opravljamo delo, ki je potrebno za izvršitev in prodajo naših izdelkov ne samo za notranje tržišče, temveč tudi za izvoz.

Pa pogledajmo na kakšen način odpremimo naše izdelke na najrazličnejše kraje zemeljske oble.

Pri pošiljanju naših proizvodov po morški poti je potrebna dobra embalaža, t. j. solidni zaboji, ki so zaščiteni proti vlagi, ki se nabira v ladijskem trebuhu in ki lahko napravi občutno škodo. Kar zamislite si naše izdelke, ki so potovali čez ekvator v Južno Ameriko. Kaj bi bilo, če bi bili pakirani v navadnih zabojih? Pa ne samo proti vlagi, temveč morajo biti odporni tudi proti sunkom in pritisku. Ladijski trebuh je velik in zaboji so paloženi drug vrh drugega.

Poleg tega pa ladja med prevozom neprestano počasi niha, če se lahko tako izrazimo, kar povzroča stalen pritisk na zaboje.

Namen tega članka je, da vas seznanimo vsaj v glavnem z najvažnejšimi državami, kamor smo v preteklem letu prodali večje količine naših izdelkov. Lepo je število držav s katerimi imamo poslovne stike, skoraj ne vem kje naj pričnemo.

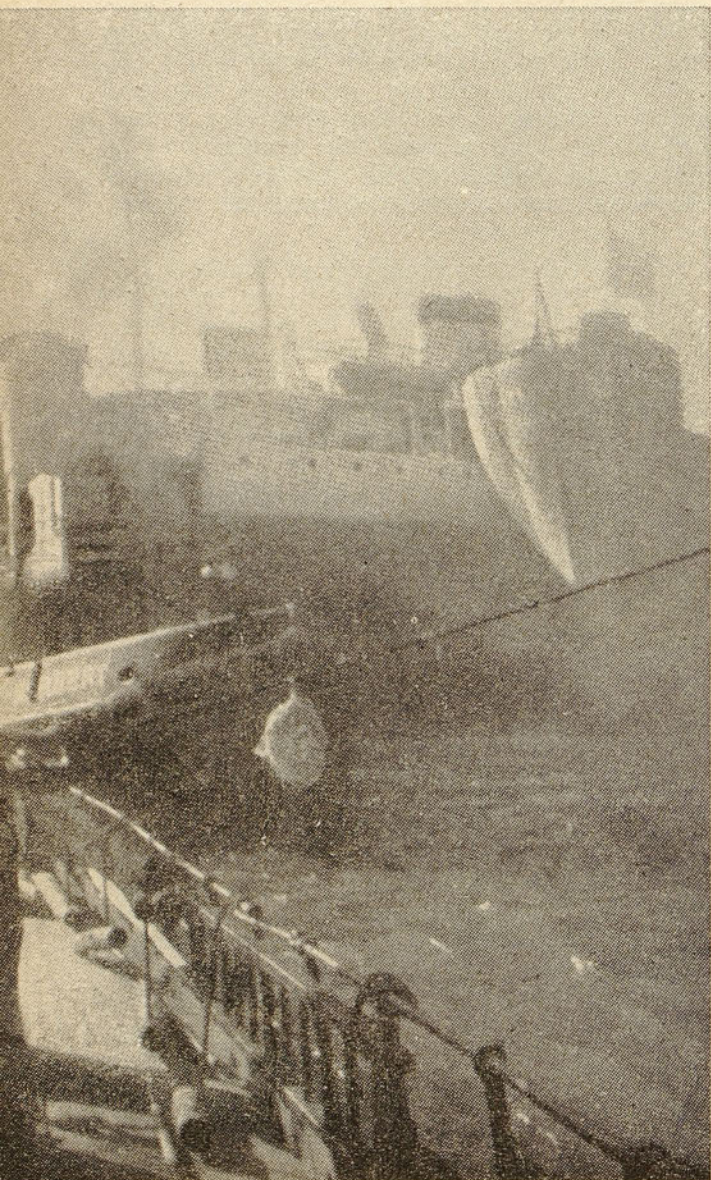
Pa se podajmo danes v eno izmed najoddaljenejših držav, kamor smo izvažali v preteklem letu — v Čile. To je republika, ki meri 741.767 km² ter ima 5.932.000 prebivalcev. Jezik, katerega govore prebivalci, je španski. Glavno mesto se imenuje Santiago. Ostala večja mesta so še: Valparaiso, Concepcion, Antofagasta. Država je pravzaprav ozek pas ob pacifiški obali južnega dela Južne Amerike na zapadnem pobočju Andov, t. j. gorske verige, ki se razširja vzdolž pacifiške obale skoraj celotne Južne Amerike. Na severnem delu države, v pokrajini Atacama so nahajališča važnih rudnin. Srednji del ob obali je poljedelski, dočim je južni del države gorat ter prevladujejo fjordi in otoki. Država je torej zelo dolga in izredno ozka. Glavno čilsko gospodarstvo tvorijo: eksploatacija rudnin, izmed katerih so najvažnejši čilski soliter, baker, železo, srebro in zlato, magnezij, premog itd. Država se zelo zavzema za razvoj domače industrije, ki bi bazirala na domačih surovinah. Izmed poljedelskih pridelkov lahko omenimo: čaj, vinska trta, nekaj žitaric, povrtnina in sadje. Seveda gojijo tudi živino.

Zgodovina Čila se je pričela leta 1539, ko so jo osvojili Španci. Vodja tega pohoda, Pedro de Valdivia, je tudi ustanovitelj glavnega mesta Santiaga. Deželi je dal ime Nova Estremadure. Prvotni prebivalci so se pozneje spojili s Španci in prevzeli od njih govorico. Ta država pa je v svoji zgodovini bila neprestane bitke za ohranitev neodvisnosti, kajti sosedne dežele so si hotele to državico priključiti. Nekaj časa je bil vice kralj Bolivije, poglavar tega predela. Sele po pacifiški vojni (1879—1883) se je meja nekoliko ustalila. Čile je postala republika leta 1927.

V Čilu je tudi precej naših izseljencev, predvsem Dalmatincev. Nekateri izmed njih, oziroma njihovi potomci, so dosegli že lepe uspehe, saj zasedajo važna mesta tako v političnem, kakor tudi v gospodarskem življenju te države.

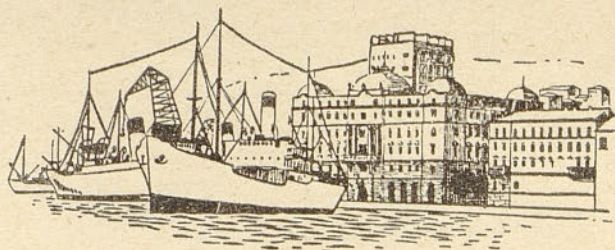
Ko smo si tako vsaj nekoliko ogledali državo, je prav da povemo sedaj še to, kar nas zanima. Kaj smo pošiljali v preteklem

V luki

letu v Čile? V našem lanskoletnem izvozu je ta država udeležena s 36%. Kar lep odstotek je to! Največ smo poslali tja naših števcov, mernih instrumentov, ročnih vrtalnih strojev, pa tudi diname za kolesa.

Na uspeh, ki smo ga dosegli v Čilu smo lahko ponosni. Solidnost naših izdelkov je naša najboljša reklama tudi za bodoče. Prav je, da ob tej priliki povemo, da so bili kupci z našimi izdelki zadovoljni, seveda pa naj bo to za nas samo vzpodbuda za nadaljne delo, kajti konkurenca je velika in ne drži križem rok.

Ko smo že v tem delu sveta, je prav, da posvetimo nekoliko vrstic tudi mali državi, ki leži stisnjena med dve veliki južno-ameriški državi in katero na vzhodu obliva Atlantski ocean. To je URUGVAJ (Uruguay). Mejo z Argentino določa reka Urugvaj, ki se izliva v Atlantik v obliki lijaka. Na argentinski strani tega lijaka leži znano mesto La Plata, na urugvajski pa glavno mesto republike Urugvaj — Montevideo. To je lepo in moderno vele mesto, ki je obenem tudi glavno pristanišče. Šteje okoli 800.000 prebivalcev, kar je tretjina vsega prebivalstva republike. Uradni jezik je, kot v vseh državah v tem delu sveta, španščina.

Pokrajina je precej razgibana, severni del je gorat, južni ob morju pa ravnina, ki je zelo plodna. V notranjosti države gojijo živino. Na ogromnih pašnikih se pasejo črede govedi, ovca, konj. Te živali so skoraj pol divje. Ko dorastejo jih priženo v bližino mest, kjer so velike klavnice in tovarne mesnih konzerv. Razei. živinoreje je pomembna gospodarska panoga tudi poljedelstvo. Gojijo žitarice, povrtnino in sadje. Na podlagi živinoreje in poljedelstva se razvija živilska industrija. Izvažajo veliko mesa, zmrznjenega ali pa v konzervah. Zmrznjeno meso pošiljajo po svetu v velikih ladjah takomenovanih hladilnikih. Pomemben izvoz so še surove kože, žitarice in zelenjava. Rudnega bogastva Urugvaj nima v taki meri kot sosednje države.

In kaj pravi zgodovina o Urugvaju? Leta 1516 je ta delček sveta odkril ali boljše rečeno osvojil Juan Diaz de Solis — Španec. Kako so pa Španci odkrivali Južno Ameriko, ste prav gotovo že čitali. Pohlep po zlatu

in bogastvu dežele je bil tako močan, da Španci niso izbirali sredstev s katerimi so grabili to bogastvo in tako so morali domačini svojo svobodo in lastnino plačati z življenjem.

V začetku svojega obstoja je bila ta država odvisna od Peruja, nato pa od Buenos Airesa, t. j. Argentine. Nekaj časa je bila tudi neodvisna, toda severni sosed Brazilija ji je to neodvisnost odvzel leta 1814. Prebivalci Urugvaja pa so se neprestano borili

za samostojnost in neodvisnost, katero so končno dosegli leta 1827.

In kako naše trgovanje z Urugvajem? Ker smo šele na začetku poti je težko dati odgovor. Možnost plasiranja imajo telefoni, instrumenti, vrtlalni stroji itd., toda to bomo šele videli, kajti prej moramo izpolniti načela: kakovost — količina — hitrost in kar je najvažnejše, konkurenčnost v ceni! Upam, da bomo čez leto dni kaj več pisali o tem!
(Se bo nadaljevalo)

Dr. Bogdan Tekavčič,

ZAŠČITA DELOVNE ŽENE

Napredno gibanje žena za enakopravnost že pred vojno, sodelovanje v NOB, ko je slovenska žena prvič prišla za orožje za uresničenje nacionalnih in socialnih teženj ter svojih posebej, osvoboditev ter z njo neštevilne politične, gospodarske in družbene spremembe — vse to je naši ženi prineslo popolno, resnično in pravo enakopravnost v vseh smereh. Naša žena, kot malokateri na svetu, je postala **enaka med enakimi** in je nad to pridobitvijo lahko ponosna. Dosegla je vse pravice, ki jih človek v naši državi ima, na vsa področja je posegla njena delovna roka: na politično, gospodarsko, kulturno, športno in celo znanstveno.

Pri vsej enakopravnosti, ki ji jo družba po pravici priznava pa ne smemo pozabiti na nekaj, kar v hitrem tempu današnjega časa prav radi pozabljamo. Žensko telo ni „enakopravno“ moškemu v enem pogledu, ni mu enako v anatomskega smislu. Samo pogledimo nežnost, prefinjenost in posebnost gradnje ženskega telesa, ki ga predstavlja finejša konstrukcija, šibkejši skelet in slabotnejše mišičevje. Vse to pa nujno vodi do spoznanja, da je po svoji naravni gradnji nujno fizično slabotnejša in torej brez škode za svoje zdravje ni kos takšnim naporom kot moški. Pa ne samo to! Ne smemo pozabiti, da ima žena kot nosilka generacije poseben organski sistem, to so rodila, s čemer se funkcionalno bistveno razlikuje od moškega.

To so dejstva, ki jih moramo nujno in z vso resnostjo upoštevati, kadar priznavamo ženi enakopravnost na delovnem področju. Če ji namreč vsiljujemo enakopravnost v fizičnem smislu, jo bomo tudi brez pomišljanja zaposlili na najtežjem delu, na

delu, ki mu po svojem telesnem ustroju ni kos — in pozablajoč to dejstvo, ji bomo storili večkrat nepopravljivo napako! Žena bo zaupano ji delo v večini primerov tudi zmogla, zmogla seveda s skrajnim naporom in večinoma ne brez kvarnih posledic za njeno telo.

Poznamo sicer primere atletske razvitih žena, treniranih športnic in takozvanih možač, ki bodo marsikaterega šibkega mladeniča ali moža s svojo fizično močjo presegle, toda to so le izjeme, ki jasno potrjujejo pravilo.

Ko torej govorimo o enakih pravicah med ženo in možem, moramo storiti še korak naprej: Žena ima in mora imeti v nekem smislu pred moškim posebno napisano predpravo, zasluži večjo obzirnost in vsestransko spoštovanje, saj ima tudi le ona posebno dolžnost — nositi, roditi in dojiti otroka!

Ko govorimo o ženi moramo nujno misliti na nekatere posebnosti, ki so zanjo značilne. Ustavimo se samo pri menstruaciji, ki marsikatero ženo za več dni, celo za ves teden spravi iz rednega življenjskega stanja, ji jemlje moči ter jo telesno in duševno utruja. Da ne govorimo o nevarnostih, ki jim je v tem času mnogo bolj izpostavljena — in to vsak mesec. Ne vsaka, toda marsikatera žena ima v tem času, ki traja včasih tudi osem ali deset dni, hude glavobole, bolečine, vrtoglavice ter mnogokrat zanjo zastrašujoče krvavitve. Vsega tega moški nima in zato te pojave težko dojemata ali pa jih sploh noče razumeti.

Pomislimo na **nosečnico**. Ali se kdaj laik zamisli v njeno, za ta čas značilno spreminljivo naravo, ko se od dneva v dan potencira naravni, a do tedaj skriti prelepi

čut materinstva? Ali kdaj analiziramo spremembe, ki jih doživlja v svoji notranjosti, ne da bi pri tem smela ali mogla spremeniti svoje obnašanje? Ali se kdaj vprašamo, kakšne so njene fizične težave, ki jih prinese nosečnost s seboj, čeprav to ni bolezen, a vendar neko specifično stanje spremenjenega organizma. Ali kdaj pomislimo in se vprašamo, če našo sodelavko, nosečnico, te težave ne bremene in teže? Ali kaj ukrenemo pri taki ženi, pri nosečnici, pri kateri naraščajo težave, s katerimi se pri delu morda bori vsak trenutek? Ali jo premestimo na lažje delo, če je do sedaj nosila težke komade, težko dvigala ali morda soje opravljala težak stroj? Ali upoštevamo mnenje ginekologa iz posvetovalnice za nosečnice, ki natančno pozna vse nevarnosti nepravilnega in pretežkega dela in, ki je po svoji vesti in po zakonu predlagal premestitev na lažje, primernejše delo? Razumljivo je, da ob pomanjkanju delovne sile in pri sistematiziranju delovnih mest v tovarni, podjetju in drugod, tisti, ki vodijo kadrovske politike, marsikdaj nimajo lahkega stališča. Toda z malo dobre volje, razumevanja in premisleka se uredi tudi najtežavnejši problem te vrste in nosečnica bo prišla do svoje pravice, ki jo ima zapisano v zakonu.

Doslej smo govorili o nosečnici, ki z radostjo pričakuje močno zaželenega otroka in zato svoje težave laže in vdaneje prenaša. Sedaj pa pomislimo na delavko ali uslužbenko, bodočo nezakonsko mater, ki ji je majhen življenjski spodrselj nakopal vrsto problemov, ko dneve in noči premišljuje sama nase navezana, kako se bo iz zagate izkopala, ali kako si bo uredila življenje, da bo znosno za oba, zanjo in bodočega nezaželenega otroka. Takšna žena bo precej težje prenašala nosečnost in če ima že itak prenaporno delo, ga bo zaradi duševne neuravnovešenosti opravljala še teže. Res je, da je nezakonska mati pravno zaščitena. Toda to je včasih premalo! Potrebno je vsakdanje zanimanje zanjo na delovnem mestu, nuditi je treba pomoč, ki ji je potrebna vsak trenutek, razbremeniti jo je treba pretežkega dela, predvsem pa ji pokazati na vsakem koraku zasluženo spoštovanje, spoštovanje matere.

Ali kdaj obzirno in prijateljsko povprašamo delavko, ki komaj še stoji ob stroju zaradi nevarne, nekaj tedenske krvavitve, ko se ne upa k zdravniku, da bi se za njeno stanje ne zvedelo? Jo kdaj s sočutjem vprašamo, zakaj je tako bleđa in slabotna? Premalo poznamo ta dogajanja, ki niso tako skrita ali pa smo premalo človeški in preveč uradni! Marsikdaj bo lahko bister, dalekoviden in poučen predelavec ali delovodja,

z dobrohotno, prijazno besedo in primernim nasvetom, preprečil veliko nesrečo. (Pravočasno bi ji svetoval pregled pri zdravniku).

Večina žena težko pričakuje svojega otroka. Ali pa kdaj pomislimo, kolikokrat te žene splave, prezgodaj rode nedonošenega otroka ali rode mrtvo dete, ne da bi bile same krive. Krivi smo mi, ki ji zaupamo pretežko delo ali pa če jo od prenapornega dela ne premestimo na lažje. Koliko psihičnih pretresov, duševnih zmed in tragičnih dogodkov bi lahko preprečili če bi ravnali pravilno!

Kaj pa doječa mati? Ali smo omogočili ženi, ki ima po zakonu predpisan štiriurni delavnik za časa dojenja, da bo po delu, ne do skrajnosti utrujena, pravočasno, brez divjanja in nervoze res sposobna podojiti? Zavedati se moramo, da je edino materino mleko pravilna hrana za novorojenčka v prvih najnežnejših mesecih. Z malo razumevanja lahko preprečimo marsikatero bolezen in prezgodnjo smrt nebogljjenčka, če imamo zadostno razumevanje za delavko ali uslužbenko v času, ko doji. Ali imamo pravico odtegniti dojenčku prepotrebnih materini obrok mleka, zato ker ne vidimo potrebe, da bi zaposleni ženi v tem času po njeni želji in možnostih uredili primeren delovni urnik?

Ali smo kdaj z razumevanjem mislili tudi na moža v podjetju, čigar žena je povila otroka, morda že petega ali šestega po številu? Ali smo upoštevali njegove življenjske prilike, ko predstavlja on, mož, svoji ženi doma morda edino pomoč in nego v prvih, morda najusodnejših dneh po porodu? Ali smo ga, pa čeprav težko, pogrešali za nekaj dni in ga pustili domov, brez neupravičenih ur, da bi s skrbno nego ohranil svojo ženo kot zdravo mater svoji številni družini?

In dalje! Ali omogočimo ženi, ki sicer sama ni bolna, pa je bolan njen otrok, da za nekaj dni ostane doma in se posveti njegovi negi, ne da bi bila deležna nepotrebnih kritik in očitkov? Vedeti moramo, da bo takšna žena, ki ima doma nepreskrbljenega bolnega otroka, v mislih in v strahu pri njem, s čimer je nujno odtegnjen velik del njene pozornosti pri delu, pa čeprav samo za gotove trenutke. Odtod sigurno manjša delovna storilnost v tem času in zaradi nepazljivosti pogostejše obratne nesreče.

Kaj pa boleha žena po porodu? Ali omogočimo delavkam in uslužbenkam, ki jim je porod zapustil večje ali manjše posledice (kot je to v ca 40%), da se zdravi ambulantno, pa čeprav izgubi nekaj ur tedenske v delovnem procesu? Ali pomislimo, da je ta žena opravila svojo družinsko in državljansko dolžnost, ko je rodila otroka? Zato ji moramo nuditi možnost, da si po-

sledice poroda čimprej pozdravi, pa čeprav bi šlo to na račun začasne manjše storilnosti. Vložen kapital se bo dobro in hitro obrestoval! Po ozdravljenju bo delovno mesto zasedeno s človekom, ki zmore polno storilnost.

In žene, ki pridejo v tisto, včasih tako neprijetno, celo mučno **obdobje mene**, ki ga moški ne občutijo in ga zato tudi ne morejo razumeti ali pa ga celo nočejo, ker ga sami ne doživljajo. Ali se zavedamo kakšne duševne in telesne pretrese doživlja žena v tem času? Ali pomislimo, da pri nekaterih ženah (posebno če so že dolga leta v naporni službi) poteka čas mene skrajno neprijetno, da ima neštivilne težave in težavice, ki sicer še niso bolezen, ki pa so tik na njeni meji? In če težave ne zahtevajo že zdravljenja, pa zahtevajo mirno potrpljenje v odnosu do take žene ter skrajno ljubeznivost in pripravljenost za pomoč. Takšni ženi ni treba drugega kot razumeti jo, razumeti njene težave, ki jo včasih spravljajo na rob obupa. Potrebna je le dobra beseda, primeren tovariški odnos in malo razumevanja. Večino žena v tem času bomo z drobnimi uslugami in primernim razumevanjem razbremenili precejšnjega dela težav, posebno tistih, ki so duševnega značaja.

V nobenem obdobju žene ne smemo pozabiti, pa naj bo to mladinka v puberteti, zrela žena, nosečnica, otročnica ali žena v menii, da imamo pred seboj bitje, ki je mnogo bolj subtilno in čustveno kot moški. Vedno, kadar sprejemamo v službo ženo,

ki ji bomo naložili določeno delo, se moramo vprašati, ali bo to delo brez škode za svoje zdravje in svojo specifično generativno funkcijo zmogla ali ne. Zato moramo napeti vse sile in se potruditi, da izberemo delovno mesto, ki ji odgovarja. Nimamo še točno določenih predpisov za dela, ki jih žene ne bi smele opravljati. To še manjka v naši zdravstveni zakonodaji. Na tem se dela. Toda človeški čut nam mora dati, da nobena žena ne bo smela dnevno nakladati voz s premogom, ne bo smela dvigati in prenašati težkih vreč, ne bo smela poganjati in uravnjavati težkega stroja, ne bo smela ves delovni čas sklonjena delati itd. Zavedati se moramo, da vsaka doba v razvoju žene nalaga svoje opreznosti, ki se, če jih zanemarimo, lahko takoj ali pozneje manifestirajo kot težke napake ali celo kot obolenja.

Zaščita naše slovenske delovne žene (vključno žene matere in gospodinje) je šla po osvoboditvi pravo pot, ki kaže sicer kasne, a zato bogate obresti. Naši najvišji politični, ekonomski in prav posebej še zdravstveni forumi so pravilno razumeli potrebe.

Po vsej republiki se snuje vedno gostejša mreža zdravstvenih enot za zaščito žene, to je dispanzerjev za žene, ki prevzemajo nase odgovornost kontinuirane zaščite ženskega bitja od mladosti pa do starosti. Vzporédno z dvigom standarda, bolj in bolj razvito zdravstveno kulturo in zavestjo, bo naša zdrava slovenska žena stala kot granit v isti vrsti z možem na čvrstih pozicijah socializma.

Bogdan Napokoj

Žena in telesna vzgoja

Naša žena si je pridobila politično in socialno enakopravnost, ki sestoji iz enakih dolžnosti in pravic v političnem delovanju, kot jih ima moški. Toda v zgodovini, kljub temu, da naša žena ni uživala te enakopravnosti, so jo vendar prilike silile, da prenaša velike žrtve in da zamenjuje moškega na nekih delovnih sektorjih. Napori naših žena so dosegli višek v narodnoosvobodilni borbi. Kljub temu, da se naše žene niso posebno pripravljale za te napore, so jih čudovito prenašale in v nekaterih primerih celo boljše od moških. Ni majhno število

žena, ki so pokazale neverjetno telesno moč in izdržljivost kot bolničarke, nekatere od njih, pa so se borile celo v prvih vrstah kot voditelji ali kot navadne borke. Žene so vzdržale naporene pohode trajajoče po nekoliko dni, pri tem pa so bile v najtežjih vremenskih pogojih obremenjene še z opremo in orožjem. Vse te napore so prenašale brez ozira na to, da zato niso bile izvežbane. Pri tem so se posebno izkazale žene iz vasi, od žen iz mest pa so vse to mnogo lažje prenašale one, ki so se preje ukvarjale z eno izmed športnih panog.

Družba zahteva od žene, da se vključi in sodeluje v javnem in političnem življenju. Za to vlogo pa se mora žena pripravljati, pri čemer igra pomembno vlogo tudi telesna vzgoja. Njena naloga je, da vzgaja zdrave, močne, odporne in telesno sposobne državljanke, moralno in politično vzgojene za delo pri uresničevanju socializma v naši državi in za obrambo njenih mej. Ista naloga se postavlja v telesnem pogledu tako pred moškega, kot tudi pred ženo, toda ko se govori o telesni vzgoji žene, ne smemo izgubiti izpred oči najvažnejše biološke funkcije ženskega organizma — funkcije materinstva. Zaradi tega tudi ne smemo istovetiti telesne vzgoje moškega s telesno vzgojo žene ali pa gledati v ženski telesni vzgoji zmanjšane oblike telesne vzgoje moškega, temveč mora imeti svojo specifičnost, ki izhaja iz zastavljenega cilja — ustvariti lik zdrave, močne, odporne, zavestne sodelavke na vseh področjih javnega življenja z vsemi lastnostmi bodoče matere.

Telovadkinje »ISKRE«

Posebnost ženske telesne vzgoje izhaja iz anatomsko-fizioloških in bioloških lastnosti ženskega organizma. Iz teh razlik izhaja potreba za pravilno obremenitvijo, ki se postavlja pred ženski organizem, posebno v nekaterih obdobjih njegovega razvoja (puberteta) ali v času bioloških funkcij (menstruacija, nosečnost, klimakterij); potem potreba, da se ovržejo nekatere telesne vaje ali panoge, ki ne odgovarjajo ali fizičnim (smučarski skoki) ali psihičnim (boks, rokoborba, nogomet) posebnostim ženskega organizma; nadalje potrebe, da se posveti več pozornosti telesnim vajam, ki ali zaradi specifičnosti anatomsko-fiziološke gradnje ženskega organizma (vaje za krepitev miškulature medeničnega dna, za krepitev in doseg elastičnosti miškulature trebušnega zida) ali zaradi psihofizičnih odlik

(ritmika) igrajo važno vlogo v telesni vzgoji žene.

Skozi vso otroško dobo ni bistvenih razlik med spoloma, ki bi zahtevale kakršnekoli posebnosti v telesni vzgoji otrok obeh spolov. Zaradi tega je telesna vzgoja v otroški dobi enaka za vse in se lahko tudi skupno izvaja.

Z 12. letom (pri deklicah tudi z 11, kar je odvisno od raznih pogojev, kot so klimatski, ekonomski, socialni in drugi) nastopa doba zorenja, ki traja do 17. leta (pri deklicah lahko spet pride do odstopanja, kar je odvisno od zgoraj omenjenih pogojev). V tej dobi se v človekovem organizmu pod vplivom žlez z notranjim izločanjem odvijajo dogodki, ki jasno očrtavajo razlike spolov. Te razlike grede v dve smeri: vsak spol se razvija v smeri svoje glavne biološke funkcije, oba pa se medsebojno dopolnjujeta.

Dozorevanje pri deklicah nastopa in se končuje nekaj prej kot pri dečkih, zaradi česar je organizem deklice v tej dobi bolj obremenjen. Razen tega se dogajajo v dekliskem organizmu razne spremembe, ki zahtevajo ogromno moči, ki pa jih ravno v tej dobi nima preveč. Prav zaradi tega je razumljivo, da je v fizikalnem delu z deklicami potrebna večja obzirnost kot z dečki, pri katerih se proces dozorevanja odvija počasneje in z manj spremembami v notranjosti organizma.

Pretirano obremenjevanje v tej dobi rastenja ima lahko težke posledice za pravilni razvoj raznih bioloških funkcij in za zdravje sploh, ker obstoja nevarnost, da se organi za gibanje nepravilno razvijajo, zaradi nevarnosti obolenja srca ali obolenja pljuč.

(Se nadaljuje)

Lep uspek naše šahovske sekcije

Okrajni odbor SZDL v Kranju je dal pobudo za tradicionalna medkrajevna srečanja šahistov industrijskega Kranja in železarskih Jesenic, z namenom, da bodo ta množična tekmovanja v šahu zblížala šahiste teh dveh industrijskih centrov. V ta namen je dal pokal, ki bo pripadal zmagovalcu iz trinajstih dvobojev.

11. februarja so se v prostorih Restavracije Kranj srečali kranjski in jeseniški šahisti na 35 deskah. V kranjskem moštvu je bilo 12 šahistov iz sekcije „Iskra“, ki so svoji ekipi pripomogli k zmagi, saj so na svojih deskah dosegli 7 in pol točk.

Končni rezultat dvoboja je bil 18 in pol proti 16 in pol v korist Kranja.

fb

Vse po modi

(utrinek iz pisarne)

So stvari, ki jih samo ženske razumejo, kajti moški register občutkov ni nikoli tako dovzeten za veličino modnih novitet, a kaj šele za dober okus. Priznajmo, prenerodni smo za to! Toda lepa obleka je le odraz določene človeške vrline, a v današnjih časih tudi vsebinsko zajetne denarnice. Lepota je pač pojem, ki nas s svojo izredno privlačnostjo sili k razmišljanju in nas na koncu konca spravi tudi ob denar.

Kako prijetno je človeku, ko na primer kupi nove čevlje. Posebno še tedaj, če so nekaj svojevrstnega, z izrazito fazono, delikatno peto, morda tudi z lakasto konico. Okusi so pač različni! In kako lepo je potem srečnemu lastniku, če zve, da takih čevljev ni nikjer več dobiti. Zato naj jih nihče nikar ne skriva, prinese naj jih v tovarno, kot naša Micka tistega dne.

Nekaj minut čez šesto je prišla. Vsa zardela in nasmejana je stopila skozi vrata, s škatlo pod pazduho.

„O ježeš, Micka, kaj si pa kupila?“

„Čevlje, nove čevlje...!“

„Ni mogoče...“ Francko je vrglo kvišku.

Tudi Štefanija, ki je pravkar sedla za pisalno mizo, je pustila delo in se postavila pred škatlo, ki jo je Micka s tako sladkim nasmehom položila na mizo.

„Daj no, odpri brž, da kdo ne pride...!“

Micka si ni dala dvakrat reči, odprla je škatlo in čevljev je skozi šumeči papir zagledal pričakujoče obraze.

„Ooooo...! Krasno! Kakšna peta! Pogledj no fazono, kako je srčkana, take še nisem videla...!“ Štefanija je onemela.

Ubogi čevljev pa kljub takim komplimentom in izrečenemu priznanju njegovi izredni lepoti ni spremenil svojega obličja. Potoval je iz rok v roke in neprijetni občutki so ga obhajali, ko so tanki prsti otipavali vsak delček njegovega telesa.

„Daj no, obuj ga, Micka!“ Štefanija ji je pomolila čevljev, že vsa vzhičena nad priporom, ki se bo nujil njenim očem. Micka je hitro sezula staro opanko, ki v primerjavi z novimi čevlji, sploh ni bila več obuvano pač pa samo še šlapa. Pa še to je preblagodejno ime za obuvano, ki ni imelo na sebi prav ničesar več — modno-sezonskega.

„Poglej, Štefanija, kako krasno se prilega in kako elegantna je vsa noga v taki fazoni. Veš, Micka, kar nevoščljiva sem ti, ...!“

Micka je jela hoditi po pisarni. Njen korak je bil čudno majav, ker je imel novi čevljev višjo peto. Toda kaj zato, to ji ni motilo sladkega občutja, da je za 5000 dinarjev postala predmet splošnega občudovanja.

„Zasuči se malo, Micka, daj no...!“ Micka se je zavrtela, kot tistikrat, ko je je Janez povabil na „Čiganski labor“ v našo menzo. Takrat jo je bilo kar nekako sram, povsod taka noblesa, dekolteji, o katerih se je govorilo že precej časa pred prireditvijo. A ona je imela samo temno modro obleko in navadne črne čevljevke. Edino srečno naključje je bilo to, da je Janez kmalu zaspal za mizo. Tako vsaj po drugih ni gledal. Kako žalosten je tak spomin! Toda odslej bo drugače. Tudi plesno obleko si je kupila, dolgo, svetlomodro prav do tal in z dekoltejem. Lepa je, čeprav nekatere pravijo, da je premajhne rasti za dolgo obleko, toda kaj bi se človek oziral na to; iz same nevoščljivosti tako govore.

Brnenje telefona je prekinilo njene misli. Štefanija, ki je bila najbližje, je dvignila slušalko.

„Koga želite...? Trenutek prosim! Micka, telefon...!“ „Da, da, Micka tukaj! O, dobro jutro, Meri! Čevlje sem kupila... nove se-

veda... tukaj jih imam, da...! Pridi, samo takoj!“ Slušalke še ni bila dobro odložila, ko je že Meri smuknila skozi vrata in se vprašujoče zazrla v Mickin smejoči se obraz. Micka je dvignila nogo.

„Veš da so krasni! Kje si jih kupila?“ Micka je povedala in ji hotela opisovati, kje se trgovina nahaja.

„Poglej no, jaz sem pa vse trgovine obšla, pa takih nisem nikjer videla...! Ah, takoj pojdem ponje!“ Smuknila je skozi vrata prav

tako naglo, kot je vstopila. Malo kasneje je že potrkala na šefova vrata, prav ponižno in boječe. Vstopila je. Šef, mož resnega obraza, je strmel v papirje in od časa do časa s svinčnikom nekaj napisal. Ko je že nekaj časa stala pred njegovo mizo, jo je vprašujoče pogledal.

„Tovariš šef, oprostite, prošnjo imam. V banko bi rada skočila, pa ne morem drugače, kot v dopoldanskem času. Imam pa važen opravke!“ Pogledala ga je tako proseče, da je zagodel:

„Dajte propustnico!“

„O, prosim lepo.“ Sklonila je svojo nakodrano glavo in se sladko nasmehnila. Šef je nekaj časa strmel v mali košček papirja in končno podpisal. Besede „hvala lepa“ so se izgubile med treskom vrat, ki so se zaprle za vihrajočim krilom.

„Eh, dandanes so pa res že vsi zadolženi!“ Šef se je zopet zastrmel v veliko polo papirja in konica svinčnika je začela krožiti okrog številik.

Vest, da ima Micka nove čevlje, ni ostala skrita. Kar naprej je zvonil telefon in menjavale so se obiskovalke. Ko so vstale ene, ki so čepele pri predalu pisalne mize in tiščale glave vanj, so prišle na vrsto druge. To se je ponavljalo, dokler ni Meri, vsa zasopla stopila skozi vrata.

„Ali veste, da so že vse prodali! Niti enega para ni več!“ Šlo ji je na jok.

„Ali je to mogoče...?“ Štefanija je vstala izza mize. „Kaj pa imaš tamle, v zavitku?“ „Ah, nič posebnega. Kupila sem si za bluzo, nekaj iz nylona!“ Kot bi trenil, so zaropotali stoli in že je bila okrog Meri zbrana gruča.

„Oh krasno! Kako moderna barva!“

„Res, pravi nylon! Pa še ne mečka se nič.“ Ducat rok je jelo otipavati tkanino, ki je imela čudovite lastnosti. Vzhičenju ni bilo meja. Nihče ni videl šefa, ko je stopil skozi vrata.

„Kaj pa počnete s to šaro tukaj?“

Nastala je tišina. Samo papir je zašumel. Čez nekaj trenutkov je v pisarni zavladovalo popolno delovno vzdušje.

„Kaj, kako je dejal,“ so šepetale. „Šara! Kaj pa se moški razumejo na nylon!... Saj on ničesar ne ve, vse mu žena kupi, in še takrat jim dedcem ni prav. Da, da,“ je pritrčila druga, „moški povsod vtikajo svoj nos, v take stvari ga pa le ne bi bilo treba.“

Meri je bila pa srečna. V svoji razigrani domišljiji se je že videla v svoji novi nylon bluzi, kako hodi po tovarni brez halje, s prožnim korakom. Da, ko bo dobila novo bluzo, ne bo več oblekla halje. Zakaj bi človek skrival svojo prikupno postavo, ki jo halja tako izmaliči, če ima vendar možnost, da bolj ugaja brez nje.

Ubogi čevlj pa je v tistem dopoldnevu ostal pozabljen. Dobil je konkurenta, ki pa žal še ni bil poslednji.

Zanimivosti iz tehnike

Instalacijska stikala s svetlečo maso se sedaj uporabljajo tudi v stanovanjih. Na gumbu ali tipki instalacijskega stikala je nanešena plast radioaktivne svetleče mase (Radij 22), tako da v popolni temi lahko takoj najdemo stikalo. Ta novost pa ni povsem nova, kajti že med drugo svetovno vojno so se take svetleče mase uporabljale za razne markacije pri zatemnitvah; v letalih so bila vsa važnejša električna stikala prevlečena s svetlečo maso itd. Svetleča masa na številkah in kazalcih na urah pa se že dolgo uporablja. Končno lahko povem še to, da pripravljamo v naši tovarni fabrikacijo instrumentov, kjer bodo številke na skali in kazalec prevlečeni s svetlečo maso. Predvsem se bodo ti instrumenti uporabljali v aparaturnah za rentgenske aparate.

Če drži, kar trdi zastopnik neke ameriške tvrdke, ki izdeluje televizijske aparate, potem je v Ameriki instaliranih več televizijskih aparatov kot pa kopalnih kadi.

2.500 kg diamantov znaša svetovna produkcija. 90% te proizvodnje potrošijo ZDA, kar plačajo letno 50 milijonov dolarjev. Seveda ima večina teh diamantov le industrijsko kvaliteto. V ZDA pa upajo, da bodo prav kmalu začeli proizvajati sintetične diamante, torej take, ki jih bodo proizvajali na umeten način. S tem mislijo kriti 80 odstotkov svoje potrošnje. Sintetično pa se lahko zaenkrat izdelujejo le majhni diamanti, tako, da bodo veliki diamanti še vedno dragocena redkost.

Največji stolp na svetu so zgradili za potrebe televizije v mestu Oklahoma v ZDA. Ker se daleč naokrog tega mesta, razprostirajo nepregledne ravnine, so se odločili zgraditi stolp za televizijsko anteno, ki je visok 479 metrov. Ta stolp predstavlja do sedaj najvišji objekt, ki ga je zgradila človeška roka. Prerez stolpa predstavlja enakostranični trikotnik s stranico 4 m. V sredini stolpa je dvigalo, ki lahko dviga uslužbenke do višine 450 metrov. Stolp tehta 600 ton. — V mestu Montgomery (Alabama, ZDA) pa so pred kratkim začeli graditi stolp, ki bo visok 562 m. Za svetovno razstavo v Bruxellesu pa nameravajo zgraditi stolp visok 640 m.

Koristno novost za potopne grelnike (Tauchsieder) je uvedla neka nemška tovarna. Grelnik je namreč opremljen s posebnim varovalnim stikalom, ki izključuje grelec, kadar se ta ne nahaja v vodi. Taka zaščita je predvsem koristna za raztresene in pozabljive gospodinje.

Zanimiv in učinkovit eksperiment so napravili Japonci, ki so s pomočjo letal s premogovim prahom počrnilili ledenike. Namen tega poskusa je bil, da bi pospešili topljenje ledenikov in da bi s tem dobili več vode za električne centrale. Ta poskus je uspel in je dala reka Kiso 500 milij. Wh več, kakor prejšnja leta.

Nov način transportiranja premoga se danes že mnogo uporablja. Toda ta transport je precej nenavaden. Premog zmeljejo v prah in ga pomešajo z vodo, črpalke pa poganjajo to »umazano« tekočino po ceveh. Na koncu izločijo z usedanjem premogov prah, s katerim potem kurijo parne kotle. Tak način transporta premoga uporabljajo v ZDA, kjer transportirajo premogov prah po 170 km dolgem cevovodu iz Pitsburga v Cleveland.

V. F.

Naročite knjige

Prešernove družbe!

7 KNJIG ZA 500 DIN!

Člani Prešernove družbe bodo prejeli najkasneje do 1. decembra 1957 za redno članarino 300 dinarjev in vpisnino 20 dinarjev naslednjih pet knjig:

1. KOLEDAR ZA LETO 1958.

Koledar bo poljuden zbornik poučnega, zanimivega in zabavnega čtiva o sedanjosti in preteklosti, o domovini in o tujih deželah, o naravi in o človeški družbi.

2. MIŠKO KRANJEC: MACESNI NAD DOLINO.

V tej povesti je Kranjec ostal zvest malim ljudem, ki iščejo svoj prostor na soncu: morda še s tanjšim čutom kot nekoč, prikazuje spreminjanja, ki jih med ljudmi povzročajo družbene spremembe in drugi pogoji za preživljanje; življenje v krajih, kjer rasto macesni in kostanji, pa opeva prav tako toplo kot svet svoje mladosti ob Muri.

3. IVAN BRATKO: TEMELJI ČLOVEKA.

Povest o Ljubljani pod okupacijo, o revolucionarnem osvobodilnem gibanju, o boju proti izdajalcem, o usodi prebivalcev »dimnice« — skrivališča likvidatorjev, podstrešne luknje, nabite mladih ljudi, polnih ognja, zavesti o bližini smrti, mlade ljubezni, čuta dolžnosti in sreče junakov.

4. JACK LONDON: PRED ADAMOM.

Povest o najstarejšem obdobju človeštva, o davnem času, »ko smo se«, kakor pravi pisatelj, »nekega dne zavihтели z dreves, zapustili svoje dotakratno bivališče in začeli hoditi pokonci, kar je prav tako neizpodbitno dejstvo, kot je dejstvo, da smo še prej nekoč zlezli iz pramorja na celino, kjer nas je čakalo prvo doživetje«.

5. DR. FRANC DOMINKO: POGLED V VESOLJSTVO.

Kljub velikanskim težavam je prodrla astronomija že globoko v skrivnosti vesoljstva. Očem nevidna nebesna telesa, ki tudi na fotografski plošči ne pustijo sledi, zaznava radijska antena, ki »vidi« potemtakem v prostor globlje od optičnih naprav. O vsem tem, o telesih osončja, o sestavu Rimske ceste, ki mu pripada tudi Sonce, in drugih številnih zvezdnih sestavih, ki se z ogromno hitrostjo oddaljujejo od nas, o tem, kako je zgrajeno vesoljstvo, ali so tudi nebesna telesa podložna spremembam, ali so še drugi planeti, — o vsem tem pripoveduje ta zanimiva knjiga.

ZA DOPLAČILO 50 DIN PREJME LAHKO VSAK ČLAN SE:

6. KNJIGO: DELO IN ZDRAVJE, DR. STANKA LAJEVICA.

Knjižica bo seznanjala mnoge neposredno prizadete bralce z uspešnimi ukrepi zoper nevarnosti, ki utegnejo kvarno vplivati na zdravje na njihovi

vih delovnih mestih. Zaključni del knjige obravnava važnejša vprašanja v zvezi s staranjem, telesne in duševne spremembe v starosti, pravila za zdravo življenje starega človeka in odnose okolice do starih ljudi. Branje, ki bo zanimalo vsakogar, saj si težko mislimo človeka, ki ne bi želel drugim in sebi na stara leta kar največjo možno telesno in duševno čilost in ubrano razmerje z okolico.

ZA NADALJNJE DOPLAČILO 130 DINARJEV PA LAHKO SPREJME VSAK ČLAN SE:

7. KNJIGO: JEDILNIK ZA VSAK DAN.

Ta knjižica bo našim ženam lajšala razmišljanja, kako sestaviti jedilnike, ki ne stanejo preveč časa in preveč denarja, in vsebujejo pravilno sestavljeno, zdravo hrano. V prvem delu knjige so poglavja o osnovnih hranilnih snoveh, o glavnih živilih, o njihovi hranilni vrednosti, o potrebah človeškega organizma po posameznih prehrabnih sestavinah in o glavnih dosedanjih napakah pri sestavi in pravi hrani, pa tudi o poglavitnih načinih pripravljanja hrane in o nakupovanju živil glede na čas zorenja sadje in starost živali. Večji del knjige obsegajo jedilniki in recepti jedi, ki jih navajajo jedilniki.

TOREJ ZA 500 DINARJEV
SEDEM KNJIG
POHITITE Z VPISOM!

